

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA VEŘEJNÉ EKONOMIKY

Komparace rodinné politiky v České republice a Rakousku
(Comparison of Family Policy in the Czech Republic and Austria)

Student: Lucie Lenhardová

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Irena Paličková, Ph.D.

Ostrava 2018

Zadání bakalářské práce

Student: **Lucie Lenhardová**

Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: 6202R055 Veřejná ekonomika a správa

Téma: **Komparace rodinné politiky v České republice a Rakousku**
Comparison of Family Policy in the Czech Republic and Austria

Jazyk vypracování: čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Teoretické základy rodinné politiky
 3. Rodinná politika v České republice a Rakousku
 4. Komparace sociálních dávek pro rodiny s dětmi a demografické situace v ČR a Rakousku
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.
- MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav akademie věd České republiky, 2010. 136 s. ISBN 978-80-7330-183-5.
- SMUTEK, Martin. *Modely rodinných politik a teorie implementace ve veřejné politice*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 135 s. ISBN 978-80-7435-573-8.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Irena Paličková, Ph.D.**

Datum zadání: 24.11.2017

Datum odevzdání: 11.05.2018

doc. Ing. Petr Tománek, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Zdeněk Zmeškal
děkan fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně příloh, zpracovala samostatně.

V Ostravě dne 11.5.2018

Lucie Lenhardtová

Touto cestou bych ráda poděkovala mé vedoucí paní Ing. Ireně Paličkové PhD.za vedení a cenné rady při psaní bakalářské práce.

Obsah:

1	Úvod.....	5
2	Teoretické základy rodinné politiky.....	8
2.1	Definice rodiny	8
2.2	Vymezení rodinné politiky	9
2.3	Teorie vývoje rodinné politiky	11
2.4	Sociální stát jako rámec rodinné politiky	12
2.4.1	Modely sociálního státu a typy rodinné politiky	14
2.5	Nástroje rodinné politiky	17
2.5.1	Nefinanční nástroje	18
2.5.2	Finanční nástroje	18
2.6	Cíle rodinné politiky	19
2.7	Reakce rodinné politiky na demografické a ekonomické změny	21
3	Rodinná politika v České republice a Rakousku.....	22
3.1	Rodinná politika v České republice	22
3.1.1	Demografická situace	22
3.1.2	Vývoj rodinné politiky	24
3.1.3	Nástroje rodinné politiky	27
3.1.4	Životní minimum	33
3.2	Rodinná politika v Rakousku	34
3.2.1	Demografická situace	34
3.2.2	Vývoj rodinné politiky	35
3.2.3	Nástroje rodinné politiky	38
3.2.4	Životní minimum	41
4	Komparace sociálních dávek pro rodiny s dětmi a demografické situace v České republice a Rakousku	42
4.1	Zhodnocení demografické situace	42
4.2	Celkové příjmy a výdaje z hlediska HDP	44
4.2.1	Celkové výdaje na sociální ochranu	45
4.2.2	Celkové příjmy na sociální ochranu	46

4.2.3 Celkové výdaje na rodinnou politiku	47
4.3 Komparace vybraných sociálních dávek	50
4.3.1 Rodinný přídavek/ Kinderbetreuungsgeld	51
4.3.2 Příspěvek péče o dítě/Familienbeihilfe	53
4.3.3 Peněžitá pomoc v mateřství/Wochengeld	56
4.4 Zhodnocení a doporučení	57
4 Závěr	60
Seznam použité literatury	62
Seznam zkratek.....	66

1 Úvod

Již od dávné minulosti byla rodina považována za základní jednotku společnosti, plnící hned několik základních funkcí. Můžeme zde řadit funkci reprodukční, ekonomickou, výchovnou, sociální či emociální. Rodina je prvním společenským modelem, do kterého dítě vstupuje a který značně ovlivňuje jeho vývoj a způsoby chování. Tvoří tedy již od dětství velice důležitý základ pro vytváření správně fungující civilizační, kulturní a mravní úrovně ve světě.

V posledních letech se podstatně zvyšuje pozornost, která je věnována rodině a s ní související rodinné politice. Spolu s postupně měnícím se a rozvíjejícím světem, postupující globalizací, měnícími se prioritami lidí a zvyšujícím se nákladům na rodinný život, postupně dochází k zásadním změnám výrazně ovlivňující podobu a funkci dnešní rodiny. Podíváme-li se na rodinu z dlouhodobého historického hlediska až po současnost, rodina měla vždy zpravidla stabilní podobu, kdy téměř psaným pravidlem byla tři i více generační rodina, která plnila funkci převážně ekonomickou. Rodina tedy byla považována za základní jednotku společnosti, jako pevně daný a nerozlučitelný svazek mezi mužem a ženou, který plnil zpravidla funkci reprodukční, základním smyslem tedy bylo plození dětí.

Vlivy poslední doby mají na rodinu nechvalný vliv a postupně dochází k velkým odstupům od původní podoby rodiny. Hlavním problémem současnosti, bavíme-li se tedy převážně o státech Evropy, je nízká porodnost, která způsobuje značné stárnutí obyvatelstva a začíná vzbuzovat obavy. Úhrnná plodnost se rok od roku snižuje a v současné době je hodnota prosté reprodukce pod potřebnou hodnotou. Na jednu ženu tak připadá méně než 2.1 živě narozeného dítěte.¹ Mezi příčiny nízké porodnosti řadíme i fakt, že stát nevěnuje dostatečnou pozornost trendu stárnutí obyvatelstva a neposkytuje dostatečnou a účelnou podporu rodinám. Za zmínku zde budou určitě stát i změny žen ve vnímání pracovního života, odsunování rodičovství na později a vysoké náklady na rodinný život či děti. Současným trendem a současně problémem je narůstající rozvodovost, nesezdané rodiny či zvyšující se množství mimomanželských porodů. Právě s těmito fakty se v rámci rodinné politiky můžeme v posledních letech setkávat mnohem častěji, než tomu bylo dříve.

¹ Demografie: základní ukazatele [online]. [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <http://www.demografie.info/?cz-porodnostukazatele>

Pomoc rodinám je v rámci rodinné politiky základem státní pomoci. Stát zde v oblasti rodinné politiky podává pomocnou ruku ve věcech sociálního charakteru a snaží se rodiny podporovat k tomu, aby byly schopny vychovávat další generace a dosáhnout tak potřebného procenta pro zachování lidstva. Proto aby rodina mohla plnit svou úlohu co nejlépe a nebyla výrazně znevýhodněna oproti jiným rodinám, je chráněna a podporována státem, který přichází na pomoc v podobě zvláštní podpory, kterou realizuje pomocí různých opatření, převážně ekonomických a sociálních. Právě poskytování finančních prostředků rodinám s dětmi tvoří významnou složku pomoci, jimiž se stát snaží alespoň z části rodinám kompenzovat náklady spojené s rodičovstvím a výchovou dětí. Stát v oblasti rodinné politiky zasahuje také do oblasti právní, reguluje právní předpisy, čímž vytváří základní právní rámec pro účelné a spravedlivé přerozdělování financí k rodinám. Sociální pomoc rodinám s dětmi bude stěžejním tématem mé bakalářské práce.

Hlavním cílem bakalářské práce je porovnat rodinnou politiku ve dvou sousedících zemích, a to v České republice spolu s Rakouskem a poukázat jak moc podobné nebo naopak rozdílné si tyto dvě země v rámci rodinné politiky jsou. Součástí bude zhodnocení, která ze zemí v současnosti nabízí lepší podmínky pro rodinný život, vyobrazení hlavních nedokonalostí těchto systémů a návrh možných řešení pro vylepšení současné situace.

Mezi dílčí cíle práce bude patřit zhodnocení demografické situace a její souvislost s rodinnou politikou a zhodnocení celkových výdajů na rodinnou politiku v % HDP.

Bakalářská práce bude rozdělena do 3 hlavních kapitol, nepočítajíc úvod a závěr.

První kapitola bude věnována základní charakteristice rodinné politiky, budou vysvětleny základní pojmy a náležitosti, hlavní cíle rodinné politiky, nástroje rodinné politiky, které jsou důležité k dosahování cílů, modely sociálního státu a rodinné politiky v nich a další.

Druhá kapitola se bude zabývat rodinnou politikou v České republice a v sousedním státě Rakousku. Zde bude popsán vývoj rodinné politiky a historický vliv na podobu dnešní rodiny, druhy sociální pomoci rodinám a podmínky pro udělení jednotlivých dávek pro rodiny s dětmi. Pozornost zde bude z části věnována i demografickému vývoji, který je s rodinnou politikou úzce spojen.

Třetí část se bude zabývat převážně komparací vybraných typů finanční podpory zvláště v Česku a Rakousku, bude zde porovnána výše jednotlivých dávek v obou zemích a podmínky, jaké se nabízí v současné době matkám k usnadnění mateřství. Tato kapitola

bude z velké části komparativní a následně bude zakončena zhodnocením rodinných politik v obou zemích a svým vlastním návrhem na možná zlepšení.

V bakalářské práci budou uplatněny obecné metody řešení, jako jsou popis, indukce, dedukce, syntéza a analýza. Využita bude z velké části i metoda komparativní.

Čerpat budu z tištěných publikací, zaměřujících se na oblast rodinné politiky a sociální pomoc od státu, elektronické a internetové stránky české i zahraniční, převážně z internetových stránek jednotlivých ministerstev vybraných zemí a z legislativy upravující vztahy rodinné politiky. Řešená problematika bude doplněna o vlastně zpracované grafy, tabulky a další přílohy.

2 Teoretické základy rodinné politiky

V této kapitole budou vysvětleny základní pojmy rodinné politiky a další podstatné souvislosti spojené s rodinnou politikou, které budou tvořit základní rámec informací pro následnou komparaci rodinné politiky v České republice a Rakousku.

2.1 Definice rodiny

Obecně lze říci, že oficiální definice pojmu „rodina“ neexistuje. V různých zemích se můžeme setkat také s různým označením rodiny. V určitých zemích bývá jako rodina označováno soužití lidí, které je vázáno manželským, partnerským nebo rodičovským vztahem či jejich kombinací a pro ekonomické účely se používá pojem domácnost, který je označován jako osoby společně bydlící a hospodařící. V jiných zemích bývá definice rodiny často zaměňována právě s definicí domácnosti.² Definice rodiny není stanovena dokonce ani v právním řádě České republiky. Například trestní zákoník sice obsahuje paragraf trestné činy proti rodině a dětem, ale definici rodiny blíže nevysvětluje.

Rodina tvoří jeden ze základních pilířů státu a skrze svou podobu, jistou míru nezávislosti, flexibilitu a otevřenost má podstatný vliv na strukturu dnešní společnosti. Rodina je společensky nezastupitelnou institucí, jejichž funkce se nedá nahradit žádným jiným způsobem. Je základní jednotkou rodinné politiky a tvoří základní prostor, který má již od mládí vliv na tvorbu lidského kapitálu, který je důležitý pro budoucí rozvoj jednotlivců. Právě lidský kapitál značným způsobem ovlivňuje podobu a strukturu dnešní a budoucí společnosti. Lidé tak uplatňují svůj tvůrčí potenciál důležitý pro svou budoucí profesi, který má významný vliv na budoucí tvorbu HDP, odvody daní a veřejných pojištění. Tyto aspekty jsou důležité pro dlouhodobou udržitelnost veřejných financí.³

Jak již bylo zmiňováno v úvodu, rodina má nespočet důležitých funkcí, které jsou ve společnosti téměř nenahraditelné. Rodina tvoří reprodukční základnu společnosti, základní ekonomickou jednotku, rodina tak realizuje řadu rozhodnutí týkajících materiálních a finančních prostředků, vychovává děti a učí je životu. Ráda bych však vyzdvihla funkci emociální a psychologickou. Rodinu nelze nahradit žádnou jinou institucí v zabezpečování

² MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3630-3.

³ Co je rodinná politika a proč ji uplatňovat. *Vlismi [online]*. 19.12.2014 [cit. 2018-01-24]. Dostupné z: <http://www.vlismi.cz/spolky-sdruzeni/co-je-rodinna-politika-proc-ji-uplatnovat>.

tak potřebného citového zázemí, pocitu bezpečí, jistoty a lásky. Právě tyto skupiny potřeb jsou pro společnost jako jedny z nejdůležitějších, o čemž svědčí i teorie A.H. Maslowa, který definoval základní hierarchii lidských potřeb a seřadil je do pyramidy od nejnižších po nejvyšší. Na první místo tak řadí základní tělesné a fyziologické potřeby, dále potřebu bezpečí a jistoty, lásky a přijetí, uznání a úcty, potřebu lásky a přijetí a potřebu seberealizace.

Podíváme-li se na rodinu z historického hlediska, v současnosti stojí na prahu jakési krize. Dochází k selhávání některých podstatných funkcí, které mohou mít i celospolečenský dopad. Společenské vědy tuto skutečnost označují jako proměny institucí rodiny. Nejčastěji je zde označován pokles funkce reprodukční.⁴

2.2 Vymezení rodinné politiky

Obecně se jedná o souhrn veškerých aktivit a v současné době existujících opatření, která si kladou za cíl podporu rodiny. Rodinná politika tvoří součást politiky sociální a je financována z prostředků státu.

V odborné literatuře se můžeme setkat s různými definicemi rodinné politiky a můžeme na ni nahlížet v užším či širším pojetí. Podle užšího pojetí rodinná politika zahrnuje dávky a služby, které jsou poskytovány výhradně párům s dětmi nebo osamělým rodičům. Podle širšího pojetí zasahuje rodinná politika do všech oblastí veřejných politik, které mohou mít potenciální vliv na blaho rodin, včetně politik a opatření v bezpečnosti, veřejné dopravě, vzdělání apod.

V současnosti se můžeme v různých publikacích setkat s pojmem moderní rodinná politika. Podle O. Polákové je to taková politika, kdy dochází k vědomému a cílevědomému působení veřejných institucí na právní, ekonomický a sociální stav rodiny, na členy a prostředí rodiny. Základním východiskem by měly být právní normy, které rodinu definují jako předmět zvláštní ochrany státu.⁵

Rodinná politika bývá často zaměňována s politikou sociální nebo politikou populační. Sociální politiku lze vymežit jako jednání státu a dalších subjektů, které působením různých nástrojů chtějí dosáhnout co nejlepších životních podmínek lidí.

⁴ MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2010. ISBN 978-80-7330-183-5.

⁵ MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3630-3.

Rodinná politika si klade stejný cíl, jen je zaměřena na určitou skupinu lidí, a to na rodiny. Jedná se tedy o podskupinu politiky sociální. Populační politika se od rodinné politiky liší svým předmětem zájmu a cílem, kterého chce dosáhnout. Zatímco populační politika se orientuje na populaci a snaží se ovlivňovat reprodukční chování lidí, rodinná politika je rozsáhlejší a zaměřuje se na veškeré funkce rodiny, které se svými nástroji snaží podporovat.⁶

V současnosti je velice důležité a téměř nezbytné, aby se orgány státní a veřejné správy co nejlépe zabývaly narovnáváním transferů mezi rodinou a společností. Snahou je především podpořit a vylepšit současnou situaci rodin na trhu, podpořit matky na trhu práce, poskytovat rodinám služby či posílit prorodinné klima. Rodinná politika se dá nazvat jako politika průřezová, která svým působením zasahuje do veřejné oblasti života společnosti, jako je např. bydlení, školství, zdravotnictví, trh práce a infrastruktura. Zasahuje však také do soukromé oblasti a musí respektovat autonomii a schopnost rodin samostatně se rozhodovat.⁷

Hlavním tématem rodinné politiky, ke kterému se v současnosti obrací značná pozornost a se kterým se často skloňuje, je nízká porodnost a zvyšující se počet seniorů ve společnosti. Státní rodinná politika se snaží pomocí svých nástrojů podporovat a motivovat k tomu, aby lidé zakládali rodiny a vést k tomu, aby měly rodiny více dětí. Vycházíme-li z představy, že stabilní rodinné prostředí je předpokladem zvýšení porodnosti minimálně na potřebnou hranici čisté reprodukce, v zájmu státu by mělo být hledání takových způsobů podpory rodiny, aniž by výrazně zasahoval do soukromí občanů. Názory na to, zda lze pomocí různých nástrojů rodinné politiky dostatečně motivovat lidi k vyšší porodnosti, se napříč vědeckou obcí liší a názory vědců se dělí převážně do dvou teorií. Na jedné straně teorie nevyrovnatelného poklesu porodnosti stojí myšlenka, že snižující porodnost je důsledkem toho, že lidé ztrácejí dostatečné životní jistoty a ekonomické prostředky. Na druhé straně někteří příznivci zastávají takové teorie, že díky měnících se hodnot lidí, měnící se celkové atmosféry ve společnosti, roste tendence odkládání rodičovství do pozdějšího věku. Vhodně zvolenou rodinnou politiku tato teorie vidí jako dobrý nástroj k tomu, aby v určitém okamžiku některé lidi ovlivnila k rozhodnutí stát se

⁶ TICHÁ, Michaela. *Komparace rodinné politiky V České republice a ve Švédsku [online]*. Ostrava, 2011 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z: <file:///C:/Users/lucyl/Desktop/Bakalarska%20prace%201.pdf>. Bakalářská práce. Vysoká škola báňská, ekonomická fakulta.

⁷ Rodinná politika. *Portál pro sociální oblast města Prahy [online]*. Praha, 2011 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z: http://socialni.praha.eu/jnp/cz/nejcasteji_kladene_otazky/rodinna_politika/index.xhtml

rodičem, ale navrhuje, že by hmotné stimuly fungovaly u lidí, kteří mají jako svou momentální prioritu profesní uplatnění, maximální mobilitu či flexibilní vztahy. Ať už je skutečnost jakákoliv, faktem je, že bez celospolečenské změny přístupu k rodinám s dětmi, která zahrnuje i vhodně zvolenou finanční intervenci státu, se jen těžko bude dařit stárnutí populace zpomalovat.⁸

V souvislosti s rodinou politikou se dnes do popředí často dostává i otázka rovných příležitostí mužů a žen. V současné době tomu již dávno není tak, že muž je živitel rodiny a žena se stará o domácnost. Právě proto je možno na rodinnou politiku nahlížet i z tohoto pohledu. Otázkou zde je, jakým způsobem napomáhá rodinná politika skloubit náležitosti rodinného života s životem pracovním, do jaké míry jsou ženy díky rodinného života ovlivňovány převážně na trhu práce, můžeme zde hovořit o tzv. diskriminaci žen na pracovišti a jaká je úroveň podpory mužů podílejících se na rodinných povinnostech jako je hlídání nemocných dětí či rodičovská dovolená.

Každý stát přistupuje k rodinné politice svým specifickým způsobem, vycházejícím převážně z historického vzniku státu, způsobu vedení státu či dosaženým ekonomickým stupněm a klade na rodinnou politiku rozdílný důraz. V některých státech je kladen větší důraz například na stárnoucí obyvatelstvo nebo například na trh práce. Pro harmonické prostředí ve společnosti by měla být zajištěná jakási rovnováha v zabezpečování sociální pomoci mezi jednotlivé subjekty.

2.3 Teorie vývoje rodinné politiky

Podle M. Smutka existují 2 základní teorie, které popisují vývoj rodinných politik a sociálních států-teorie industrializace a teorie aktérů.⁹

Teorie industrializace, často nazývaná jako teorie evoluční, vysvětluje, že obdobím spojeným s vývojem rodinných politik je právě období industrializace a následný přechod k postindustriální ekonomice. Tato ekonomika nepodporovala slučitelnost rodiny a práce, měla vliv na výraznou nestabilitu zaměstnání a způsobila nástup tzv. nové chudoby, což vedlo ke snahám státu ochraňovat rodiny s dětmi. Došlo tedy k opakujícím se jevům, jako v období industrializace. Předpokladem této teorie je, že shodné problémy

⁸ MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i, 2010. ISBN 978-80-7330-183-5.

⁹ SMUTEK, Martin. *Modely rodinných politik a teorie implementace ve veřejné politice*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-573-8.

vyvolají shodné reakce. Jelikož demografické a ekonomické změny jsou společné všem moderním státům, dochází k tzv. efektu konvergence, tedy sblížování rodinných a sociálních politik. Zjednodušeně bychom mohli říct, že státy při řešení určitých sociálních problémů budou využívat takových nástrojů a postupů, které byly při řešení stejného problému úspěšné i v minulosti.

Druhá teorie aktérů se na vývoj rodinné politiky dívá zcela jinak. Zdůrazňuje značnou závislost na kulturním a historickém vývoji státu. Jako zásadní popisuje roli několika politických aktérů jako jsou politické strany, národní vlády a různé lobbistické skupiny či historické instituce. Na globální změny, které mají vliv na demografický a ekonomický vývoj rodin odpovídá stát takovým způsobem, který vystihuje jeho historické a politické uspořádání. Hlavní rozdíl této teorie je, že zatímco u teorie industrializace se očekává značné sblížování rodinných politik, u této teorie se předpokládá opak. Státní rodinné politiky jednotlivých států zůstanou stejné nebo dojde k prohlubování rozdílů, což se odvíjí od kultury, historie a současného vedení státu.

Každá z těchto teorií má své příznivce, ale v současnosti se při popisování vývoje rodinných politik vědci a teoretikové přiklánějí ve větší míře k teorii aktérů.¹⁰

2.4 Sociální stát jako rámec rodinné politiky

Podle M. Potůčka „je sociální stát takový stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jednotlivců či rodin, nýbrž věcí veřejnou.“¹¹ Základním cílem sociálního státu je vytvoření vhodných podmínek pro život lidí a snaha o dosažení blahobytu. Stát by se tedy významným dílem měl podílet na utváření vhodných životních podmínek obyvatelstva, zasahovat v případech, které jsou na hranici či za hranicí představy správně fungující společnosti a zákona. Existuje několik typů sociálních států a každý jednotlivý typ s sebou nese i určitý typ rodinné politiky.

Sociální stát je postaven na třech základních pilířích, které jej vymezují a charakterizují. Prvním pilířem je garance základního příjmu pro každého. Jako základní

¹⁰SMUTEK, Martin. *Modely rodinných politik a teorie implementace ve veřejné politice*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-573-8.

¹¹ MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*, str. 11

příjem je zde myšleno existenční minimum¹², které budeme-li se bavit o České republice, činí částka 2200,-kč pro jednotlivce.¹³ Tato částka slouží k zajištění výživy a základních potřeb k životu. Druhým pilířem je poskytování dávek. Zde se jedná o poskytování takových dávek, které pomáhají předejít či zmírnit možná rizika spojených se sociální oblastí. Posledním pilířem je zajišťování veřejných služeb obyvatelstvu. Jedná se o veřejné statky, které svým charakterem a funkcí slouží všem občanům dané země bez rozdílu. Zde můžeme řadit poskytování základní zdravotní péče či školství.¹⁴

Ani v dnešním rozvojovém světě však splnění těchto třech, pro nás základních, podmínek není samozřejmostí. Stále se nacházíme v době, kdy přes veškeré vymoženosti a technické pokroky kdy máme všeho dostatek až přebytek, existují státy, kde není zajištěna ani taková základní potřeba jako je přístup k pitné vodě. V takových případech se o sociálním státu a už vůbec ne o rodinné politice nemůžeme ani bavit. Současným trendem je vysoká migrace obyvatelstva právě z míst, kde nejsou zajištěny základní sociální potřeby, nebo jsou zajištěny jen ve velmi slabé míře. V této souvislosti se můžeme setkat s ekonomickými migranty, tedy lidmi, kteří cíleně opustí svou zemi z důvodu špatných životních či sociálních podmínek a kteří se snaží usídlit v takovém státě, který by jim do budoucna mohl zaručit lepší životní podmínky.

Otázkou zde ještě může být, jak vysokého stupně či jak vysoké úrovně sociální stát dosahuje. T.H.Marshall vymezuje 4 kritéria v podobě zásadních otázek, které slouží pro posouzení typu sociálního státu:

- zda dochází k nabízení sociální kompenzace celému obyvatelstvu, nebo jsou nabízeny jen cílovým skupinám
- způsob financování sociálního zabezpečení
- charakter poskytovaných kompenzací, forma peněžních dávek nebo poskytovaných služeb

¹² Existenční minimum je nejnižší možná částka, za kterou je možné zajistit výživu a ostatní základní osobní potřeby na úrovni přežití. Často zaměňováno s životním minimem, které tvoří minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Je přibližně o jednu třetinu vyšší.

¹³ MPSV: *Existenční minimum [online]. [cit. 2018-04-30].* Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/11852>

¹⁴ MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu.* Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2010. ISBN 978-80-7330-183-5.

- zda jsou z hlediska životního standardu minimální dávky v dané zemi nízké nebo vysoké¹⁵

Odpovědi na tyto otázky spolu s dalšími aspekty, které si uvedeme v další kapitole, mohou mít značný vliv na typologie neboli modely sociálního státu.

2.4.1 Modely sociálního státu a typy rodinné politiky

Přestože se v současnosti nacházíme v etapě rozsáhlé globalizace, kdy globální činitelé výrazně ovlivňují současné pojetí či model rodinné politiky, stále se napříč evropskými zeměmi můžeme setkat s výraznými rozdíly v této oblasti. Významný vliv na model rodinné politiky utvářený v dané zemi mají kulturní tradice jednotlivých zemí, zvyklosti a národní odkaz historie.

Stejně jako kultura dané země či zvyklosti mají na podobu dnešní rodinné politiky, potažmo sociální politiky vliv klíčová témata, která bývají označována jako proměny vládnutí. Dochází k přechodu od státní vlády k tzv. participativnímu vládnutí, které lze popsat jako měnící se roli státu, trhu a občanského sektoru. Základními aspekty tzv. participativního vládnutí jsou:

- Na pojem uživatel sociálních služeb se začíná nahlížet hlavně jako na platícího zákazníka.
- Snaha poskytovat ty služby, které jsou potřebné a splní své očekávání.
- Zavedení indikátorů výkonnosti.
- Dochází k lepšímu rozlišení mezi pracemi, rozlišují se příležitostné a plnohodnotné pracovní síly na základě nového trendu flexibilizace, jelikož dochází ke zpružnění práce jako je práce z domova, která umožňuje lépe sladit pracovní a rodinný život.

Postupně tedy docházíme k tzv. modelům rodinné politiky, které slouží zpravidla pro lepší vymezení sociálního státu a vymezení jeho obsahu, přičemž platí, že neexistuje žádná země, ve které lze najít čistě pouze jeden ideální model, ale vždy dochází alespoň k minimální kombinaci různých modelů.

V knižních publikacích se můžeme setkat s různým dělením sociálního státu, které s sebou nese různé pojetí a funkce rodiny. Například L. Wilensky a Charles N. Lebeauxe

¹⁵ SMUTEK, Martin. *Modely rodinných politik a teorie implementace ve veřejné politice*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-573-8

uvádějí dvě koncepce sociálního státu. Reziduální koncepce, která vychází z předpokladu, že ve společnosti uspokojují sociální potřeby rodina a trh. Sociální pomoc rodinám je poskytnuta až v případě, kdy je rodinný život nějakým způsobem narušen, nebo dojde k výraznému narušení ekonomiky, která vede k ekonomické krizi. Sociální pomoc tedy přichází na řadu až ve chvíli, kdy přestane fungovat rodina i trh. Vedle toho existuje institucionální koncepce, která popisuje organizovaný systém sociálních služeb, které jsou cíleně poskytovány společnosti. Blíže se však budeme zabývat koncepcí, kterou popsal Esping-Anderson. Ten dělí sociální stát do 3 typů welfare států. Pojmem welfare state zde rozumíme veškerá opatření sociální politiky, či pojem sociální stát.¹⁶

a) Liberální welfare state

V tomto režimu je sociální pomoc poskytována a směřována převážně lidem s nízkými příjmy, kteří se nacházejí v pásmu chudoby. Převažuje zde ideologie individualismu, která říká, že ti, kteří tvrdě pracují, jsou odměněni úspěchem, přičemž ekonomický neúspěch je důsledkem morálního selhání jedince. Hlavním účelem sociální politiky je zde pomoc při obnově soběstačnosti. Je kladen vysoký důraz na zodpovědnost občana za jeho rozhodnutí a pokud občan nějakým způsobem selže, může očekávat minimální pomoc, a to jen pokud dokáže její potřebnost. Hlavní důraz tento režim klade na podporu trhu a říká, že stát má zasahovat jen v případech, kdy si trh neví rady. Zaměříme-li se v této teorii na rodinu a její podporu, podle Esping-Andersona je zde role rodiny okrajová, rodina v tomto režimu není nijak výrazně podporována. Odpovědnost za péči o děti leží na rodičích, případně na soukromých institucích. Představiteli režimu jsou například Kanada, USA nebo Velká Británie.

b) Konzervativní welfare state

Předpokladem tohoto režimu je, že státní podpora by měla být poskytována na základě pracovních výkonů a zásluh. Hraje zde velkou roli tzv. princip ekvivalence, který funguje na principu, že ze systému nejvíce čerpá ten, kdo tam nejvíce odvede. Zásadním znakem tohoto režimu je vysoký stupeň přerozdělování zdrojů, dochází k přesunu prostředků z vysoko-příjmových oblastí do nízko-příjmových. V porovnání s liberálním režimem roste role státu, který podporuje zajištění minimální životní úrovně a který zasahuje tehdy, nemůže-li se rodina o své členy postarat sama, charakteristická je vysoká

¹⁶ SMUTEK, Martin. *Modely rodinných politik a teorie implementace ve veřejné politice*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-573-8

závislost na rodině. Tento režim se zaměřuje převážně na ochranu osob, které z důvodu zdravotního postižení nejsou zaměstnány, na ochranu lidí, kteří ztratili pracovní místo nebo odešli do důchodu. Není zde kladen důraz státu na podporu možnosti skloubení zaměstnání a rodinného života, převládá tradiční dělba rolí muže a ženy, kdy muž je živitel rodiny a žena se stará o domácnost. Dávky zde nejsou poskytovány jen jednomu členu rodiny ale celé rodině. Hlavními představiteli tohoto systému jsou Rakousko, Německo. Často se v souvislosti s konzervativním režimem můžeme setkat s označením německý model.

c) Sociálně-demokratický welfare state

Do popředí se výrazně tlačí stát, který vytlačuje trh, dochází k závislosti obyvatelstva na státu – sice z něj mají prospěch, ale cítí se být zavázáni platit. Stát na sebe oproti ostatním režimům bere vysokou zodpovědnost za zabezpečení občanů, snaží se dosáhnout rovnosti obyvatel a snaží se uspokojit nejen základní potřeby, ale i vyšší potřeby. Charakteristickým rysem je relativně vysoký životní standart obyvatel, plná zaměstnanost žen a vertikální i horizontální redistribuce finančních prostředků. Dochází tedy k vyrovnávání rozdílů mezi vysoko-příjmovými a nízko-příjmovými rodinami. Rodinám jsou poskytovány vysoké plošné základní ale i ostatní sociální dávky, matky mají dobré postavení při zakládání rodiny v podobě dlouhé rodičovské dovolené a je poskytována vysoká úroveň institucionální péče o děti. Tento systém zásad s sebou nese vysoké náklady, které vyžadují vysoké daňové zatížení. Jako příklad si u tohoto režimu můžeme uvést Skandinávské země jako jsou Norsko, Finsko, Dánsko a další. Jelikož je tento systém typický převážně pro Skandinávské země, často bývá označován jako model Skandinávský.

Později byly původní typologie, které popsal Esping-Anderson, rozšířeny o typ rudimentální a postsocialistický.

d) Rudimentální welfare state

Rudimentální neboli prorodinný režim. Obsahuje prvky konzervativního (zajištění nezaměstnanosti a důchodové zajištění závisí na pojištění hrazeném z příjmu ze zaměstnání), sociálně-demokratického (zdravotní péče a vzdělání je financováno z daní) i liberálního modelu (rodiny s podprůměrným příjmem zde nejsou příliš sociálně zajištěny). Díky obsahu všech prvků, bývá označován jako duální stát. Hlavní rozdíl oproti ostatním režimům zde tvoří silná úloha rozvětvené rodiny, vykonávající mnoho funkcí a tím ulehčující funkci státu. Režim klade vysoký důraz na pomoc rodiny v případě

ekonomických nebo sociálních rizik. Typickými vzorci rodinného chování v tomto modelu je soužití více generací ve společné domácnosti, odchod mladých lidí z domácností svých rodičů v pozdějším věku a rodinný přístup, kde jeden člen domácnosti je živitel a druhý, ve většině případů matka, zůstává v domácnosti. Typická je snaha živitele zařadit se do vysoko-příjmové skupiny, aby mohl zajistit celou rodinu v dostatečné míře. Tento režim bývá přiřazován Španělsku, Itálii a mnoha dalším evropským státům.¹⁷

e) Postsocialistický režim

Nejnovější model sociálního státu, který vzniká v 90. letech 20. století. Tento režim přichází spolu s přechodem k tržní ekonomice a přináší s sebou relativně nové sociální problémy. Začínají se objevovat závažné problémy jako zvyšující se nezaměstnanost, sociální vyloučení a chudoba. Režim se snaží podporovat odpovědné sociální chování obyvatel a postupně dochází k utváření soukromého sektoru. Ženy se zde výrazně zapojují do ekonomického procesu, dobré podmínky pro rodiny s dětmi (dlouhá rodičovská dovolená, rozvinutý systém péče o děti), jsou poskytovány dostatečně vysoké sociální dávky, v čemž je viděn problém, jelikož jejich výše často nemotivuje občany zapojit se do pracovního procesu. Typické je pak vyhýbání se práci, kdy občané raději zůstávají v domácnosti pouze na sociálních dávkách, jelikož jim nabízená práce neposkytuje dostatečně výhodné platové ohodnocení v porovnání s výší sociálních dávek. Typickými zeměmi, kde se uplatňuje tento režim jsou země střední Evropy, kam řadíme například Českou republiku, Polsko, Maďarsko a další.¹⁸

2.5 Nástroje rodinné politiky

Podle modelu rodinné politiky, který se v dané zemi uplatňuje, se v jednotlivých zemích směřuje k určitým cílům, které jsou uskutečňovány pomocí nástrojů, které mohou mít různé formy. Od klasických finančních subvencí přes úlevy na daních, slevy veřejných služeb pro rodiny s dětmi až po zajištění potřebného množství institucí, zabývajících se péčí o děti a adekvátní mateřskou a rodičovskou dovolenou. V podstatě se v zemích uplatňují nástroje, které si obecně podle charakteru můžeme rozdělit do dvou skupin na nástroje finanční a nefinanční. Finanční nástroje dále můžeme dělit na přímé a nepřímé,

¹⁷SMUTEK, Martin. *Modely rodinných politik a teorie implementace ve veřejné politice*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-573-8

¹⁸ MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3630-3.

podle toho, zda jsou rodinám poskytovány v hotovosti nebo jako různé úlevy či slevy na daních.

2.5.1 Nefinanční nástroje

Mezi nefinanční nástroje řadíme veškeré činnosti, které nejsou finančního charakteru a které jsou spjaté s potřebami rodiny. Většinou se jedná o různé úlevy, které jsou stanoveny a ošetřeny zákonem. V jednotlivých státech se druhy nefinančních nástrojů a jejich podmínky mohou výrazným způsobem lišit. Typickými příklady jsou například mateřská dovolená, rodičovská dovolená, právo rodiče na doprovod dítěte k lékaři či nárok na volno v práci při narození dítěte. Tedy činnosti usnadňující každodenní život rodin s dětmi. Je zde vhodné zmínit i různá právní opatření zvyšující kontrolu proti diskriminaci žen jako matek, případně mužů jako otců, s čímž se v současnosti můžeme potkávat čím dál častěji. Řadíme zde například právo na kratší pracovní dobu, tedy na zkrácený pracovní úvazek, z důvodu potřeby pečování o dítě, které je zaměstnavatelům kompenzováno pomocí přímých podpor od státu.

2.5.2 Finanční nástroje

Rozsáhlejší oblastí jsou finanční nástroje. Oproti nástrojům nefinančním se vyznačují poskytováním přímých finančních prostředků domácnostem. Finanční pobídky lze rozdělit do čtyř základních skupin:

Pravidelné hotovostní platby: jedná se o platby v hotovosti, které jsou poskytovány rodinám s dítětem či více dětmi v domácnosti. Jedná se například o přídavky na děti, rodičovské příspěvky, sociální příplatky a jiné. Jejich velikost může být ovlivněna několika faktory, například věkem či pořadím narozeného dítěte. Jejich výhodou je, že jsou směřovány přímo na osobu, která se o dítě stará.

Jednorázové příspěvky: jedná se o příspěvky, které jsou poskytnuty jen v případě mimořádné události, nemají tedy charakter pravidelných plateb, například při narození dítěte se jedná o porodné nebo finanční příspěvek při zakládání spořicíh účtů pro děti. Poskytují okamžitou finanční pomoc a pozitivně ovlivňují rozhodování párů založit rodinu. Úskalí těchto jednorázových plateb se nachází v tom, že nejsou-li tyto platby poskytovány ve formě adresných dotací, je velmi obtížné zajistit, aby byly použity ve prospěch dítěte.

Slevy na dani, daňové odpočty a bonusy, společné zdanění manželů: označují se jako platby nepřímé – nejsou poskytovány v přímé hotovostní podobě, mají podobné podmínky

uplatnění jako pravidelné hotovostní platby, je zde však velmi častá podmínka existence manželského svazku rodičů. U pravidelných hotovostních plateb stačí společné hospodaření rodičů či společné opatrovnictví dítěte. Jsou směřovány více na otce než na matku a předpokládají rovné sdílení finančních prostředků v rodině. Můžeme zde řadit například odpočet na vyživované dítě, který umožňuje snížit základ daně o nezdanitelnou část ročně za každé jednotlivé vyživované dítě, které žije s poplatníkem v domácnosti nebo například odpočet na manželku (manžela) žijícího s poplatníkem v domácnosti.

Bezplatné nebo dotované služby a zboží pro děti: zde řadíme veškeré služby poskytované všem dětem bez rozdílu jako je bezplatné vzdělání na úrovni základních škol, středních a vysokých škol, předškolní zařízení, zdravotní služby, studentské slevy (na dopravu, na vstupenky do kina či jiné kulturní události podporující rozvoj osobnosti), nebo různé dotace na školní pomůcky.¹⁹

Samostatnou skupinu zde tvoří příspěvky na bydlení. V současné době tvoří právě vysoké náklady spojené s bydlením významný problém dnešních rodin. Náklady na bydlení tvoří v průměru přes 25 % celkových výdajů domácností. Jedná se o veškeré náklady spojené s bydlením – nájem, energie, vodné, stočné či běžná údržba domácnosti. Náklady na bydlení sice každým rokem rostou, ale pomaleji, než by se zdálo. Podle průzkumu z října minulého roku, ceny vzrostly oproti roku 2015 v průměru o 3 %, zatímco náklady na bydlení pouze o 2,1 %.²⁰ Forma podpory na bydlení může být trojího typu, dotace může být poskytnuta formou pravidelné hotovostní platby jako příspěvek na bydlení, jako jednorázový příspěvek v podobě například speciální půjčky na bydlení nebo snížení hypotéky při narození každého dítěte, nebo jako daňová úleva ve formě odpočtu ze stavebního spoření nebo osvobození od daně z příjmu²¹.

2.6 Cíle rodinné politiky

Aby mohla být rodinná politika dobře prováděna a následně zhodnocena, je důležité si stanovit základní cíle, kterých bude chtít do budoucna dosáhnout. V zemích Evropy se

¹⁹ MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i, 2010. ISBN 978-80-7330-183-5

²⁰ ZÁMEČNÍK, Petr. *Náklady na bydlení rostou pomaleji než ostatní ceny. Naše peníze [online]. 2017 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z: <https://www.nasepenize.cz/naklady-na-bydleni-rostou-pomaleji-nez-ostatni-ceny-306572>*

²¹ MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i, 2010. ISBN 978-80-7330-183-5.

můžeme setkat s pár rozdíly, ale v zásadě si rodinná politika klade jeden společný cíl, který je charakteristický pro všechny země. „*Hlavním cílem rodinné politiky v moderních státech je zmírňování narůstajících nákladů rodin při opatrování mladé generace realizací principu především sociální solidarity, principu sociální spravedlnosti a principu sociální garance.*”²² K dalším důležitým cílům rodinné politiky patří také podpora zakládání rodin a již funkčních rodin, posílení společenské vážnosti rodin a manželství, zlepšování životních podmínek pro rozvoj dětí, ochrana svobodného a všestranného rozvoje individua v rodině.²³

V rámci České republiky se rodinnou politikou a dalšími sociálními politikami zabývá Ministerstvo práce a sociálních věcí. MPSV stanovuje jako základní cíl rodinné politiky vytvoření příznivějšího společenského klimatu a lepších podmínek pro rodinu, jež umožní lidem realizovat vlastní životní strategie v naplňování partnerských a rodičovských plánů. Mimo to stanovuje několik dalších cílů:

- do centra trvalé pozornosti politické i správní reprezentace země by se měla dostat snaha vytvořit všestranně příznivé podmínky pro rodinu
- u současných a budoucích generací upevňovat a posilovat vědomí hodnoty rodiny a vlastní odpovědnosti za její funkčnost a stabilitu, např. podporou výchovy k partnerství, manželství a rodičovství, posilovat ekonomickou a také sociální suverenitu rodin a jejich členů na trhu práce pomocí daňového systému a systému sociálního zabezpečení
- koncipovat a rozvíjet rodinnou politiku jako dlouhodobou celospolečenskou aktivitu koordinovanou veřejnou správou za účasti občanského sektoru, komerčního sektoru, odborníků, médií a široké občanské veřejnosti.²⁴

Jak již bylo zmíněno, každý stát přistupuje k rodinné politice trochu rozdílně, stanovuje si základní cíle a takové cíle, kterých je v dané zemi zrovna potřeba dosáhnout, zabývá se jimi s rozdílnou intenzitou, přičemž se od sebe můžou lišit i používané nástroje.

²² KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika. 5. přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4, str. 378

²³ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika. 5. přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.

²⁴ TICHÁ, Michaela. *Komparace rodinné politiky V České republice a ve Švédsku [online]*. Ostrava, 2011 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z: <file:///C:/Users/lucyl/Desktop/Bakalarska%20prace%201.pdf>. Bakalářská práce. Vysoká škola báňská, ekonomická fakulta

2.7 Reakce rodinné politiky na demografické a ekonomické změny

Všechny sociální systémy musely v poslední době reagovat na zásadní změny v demografickém vývoji obyvatelstva a změny ekonomické.

V demografické oblasti došlo k výrazné snížení plodnosti a trendem se stalo odkládání plodnosti na pozdější věk. Současně klesla četnost uzavírání sňatků, přičemž se zvýšila i četnost rozvodů a změnila se role ženy jakožto pečovatelky o dítě. Svou hloubkou, rychlostí šíření a dopadem se jedná o nejzávažnější problém v oblasti rodin dosud.

Zásadním problémem je také malá efektivita politiky, která nedokáže dostatečně zajistit například skloubení rodinného a pracovního života. Přestože na evropské úrovni je jedním z hlavních cílů rodinné politiky snaha skloubit práci a rodinu, v jednotlivých státech se reálný pokrok značně liší. Státní politiky mnohdy reagují ve znamení rozpolcenosti, zvažují, zda a do jaké míry by měly matky při nástupu do zaměstnání podporovat, odrazovat nebo zda mají nechat řešení na samotném trhu či rodině samotné. Nerozhodnost se projevuje i v oblasti kompenzace rodiny při nepřítomnosti příjmu muže.

Snahou státu je reagovat na tyto trendy současnosti legislativní cestou, finanční cestou, nebo množstvím a strukturou nabízených služeb a ovlivňovat jejich vývoj. Stát však ve většině případů reaguje se zpožděním. Jako příklad si zde můžeme uvést pomalou změnu v legislativě rozvodů a vymáhání povinnosti nepřítomného rodiče platit na své dítě.

V oblasti demografických změn, kdy stojíme tváří v tvář stárnutí populace a současná situace porodnosti nám do budoucna nestačí ani na zachování stávajícího počtu obyvatel, můžeme zmínit teorii Esping-Andersona, který u příležitosti belgického předsednictví Evropské komise uvedl, že jako možné řešení vidí investovat do opatření podporujících ženy, což by mělo způsobit kladnou zpětnou vazbu v oblasti soukromého života žen i v celé společnosti jako celku.²⁵

²⁵ MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i, 2010. ISBN 978-80-7330-183-5.

3 Rodinná politika v České republice a Rakousku

V této kapitole budou popsány charakteristické rysy rodinné politiky v České republice a Rakousku. V úvodu se krátce zaměřím na demografickou situaci v obou zemích, která s rodinnou politikou úzce souvisí, jelikož si obě politiky kladou za cíl ovlivňovat reprodukční chování obyvatelstva. Pozornost zde dále zaměřím na vývoj rodinné politiky od minulosti k současnosti, systém nástrojů podpory rodin s dětmi, který bude základním rámcem pro následnou komparaci a zhodnocení vybraných dávek v obou zemích. Komparace vybraných dávek bude obsahem poslední čtvrté kapitoly.

3.1 Rodinná politika v České republice

3.1.1 Demografická situace

Od počátku 90. let 20. století prochází Česká republika výraznými a závažnými změnami, které jsou odrazem proměny celé naší společnosti. V listopadu roku 1989 došlo k přeměně politického systému tehdejšího Československa na totalitní režim, začal se formovat demokratický stát a došlo k přechodu k tržnímu hospodářství. Populační statistiky v tomto období se začínají úzce přibližovat k demograficky vyspělým západním společnostem a hovoří se zde o tzv. revolučním zlomu. Česká společnost však musí čelit několika tendencím, které s sebou nesou nepříznivé důsledky na společnost. Mezi dva nejzjevnější patří dlouhodobé snížení počtu narozených dětí, které s sebou nese rychlé stárnutí obyvatelstva a měnící se chápání instituce manželství, kdy stále menší procento lidí žije v rodinách či vstupují do manželství v pozdějších letech. Typickou příčinou pro oddalování sňatku a rodičovství jsou obavy ze ztížené ekonomické situace, která vznikne s příchodem dítěte. V posledních letech se mnohem častěji, než tomu bylo dříve, hovoří o tom, že obyvatelstvo vymírá a dochází ke snahám a hledání různých řešení, jak tuto skutečnost odvrátit.²⁶

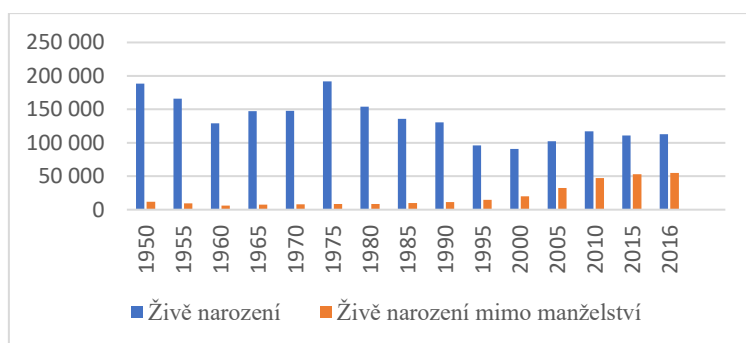
Mezi další typické ukazatele období od počátku 90.let až do současnosti patří:

- Přechod k modelu rodiny s jedním dítětem

²⁶ BURCIN, Boris, Ludmila FIALOVÁ a Jitka RYHTAŘÍKOVÁ A KOL. *Demografická situace České republiky: Proměny kontextu 1993-2008*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7419-024-7.

- Prodlužování střední délky života a zlepšování úmrtnostních poměrů
- Odkládání vstupu do manželství a rodičovství na pozdější věk
- Snižování množství potratů
- Snižování počtu imigrantů vůči ostatním západním zemím
- Vyšší rozvodovost
- Snížení kojenecké úmrtnosti²⁷

Graf 3.1 Počet všech živě narozených, živě narozených mimo manželství

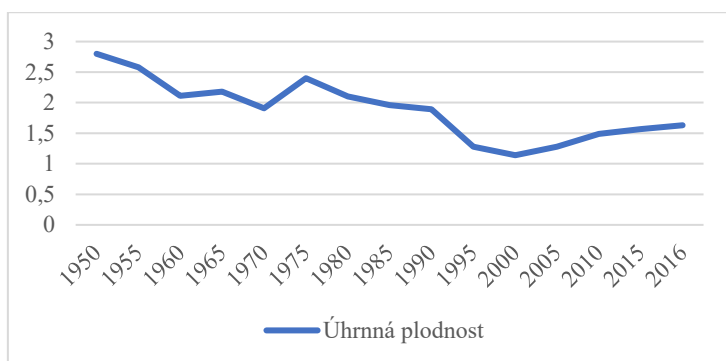

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Z grafu 3.1 lze vypožorovat, že až na období kolem roku 1975, má Česká republika v počtu živě narozených dětí sestupnou tendenci. Od roku 1950 do roku 2016 klesl počet živě narozených dětí přibližně o 76 000. Jak již bylo zmíněno, pro období od 90. let je typické vstupování do manželství v pozdějších letech či jeho odkládání na neurčito. Manželský svazek již nehraje v rození dětí roli jako tomu bylo kdysi a každým rokem rapidně vzrůstá množství dětí narozených mimo manželství. Od roku 1950 se počet narozených dětí mimo manželství vyšplhal přibližně z čísla 11 000 na 54 000. V roce 2016 se již téměř polovina všech živě narozených dětí rodí mimo manželství.

²⁷ KREBS, Vojtěch a kolektiv. Sociální politika. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.

Graf 3.2 Úhrnná plodnost v České republice

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Z výše uvedeného grafu je patrné, že úhrnná plodnost má v české republice klesající charakter. Na nejnižší úroveň klesla roku 2000, kdy na jednu ženu připadala hodnota úhrnné plodnosti pouhých 1,14. Jedná se o dosud nepřekonané minimum. Postupně se úhrnná plodnost v České republice pomalu zvyšuje. V současnosti úhrnná plodnost dosahuje hodnoty 1,6. Jak již bylo řečeno v úvodu, optimální hodnota úhrnné plodnosti je 2,1.

3.1.2 Vývoj rodinné politiky

a) Do 90.let 20. století

Od počátku 50. let 20. století nebyl podpoře rodiny přikládán příliš velký význam. To bylo dáno relativně příznivým populačním vývojem a tím, že do té doby převládala tradiční role rodiny, která nebyla ohrožována strukturálními změnami jako je tomu dnes.

Od počátku 50. let byla rodinná politika spojována se sociálními cíli, které si kladl stávající komunistický systém. Tento politický systém zasahoval do všech oblastí soukromého života a propagoval model dvoupříjmové rodiny. Výdělečně činní měli být oba z manželů a tomu byl také uzpůsoben systém finanční pomoci, který byl tvořen peněžitými dávkami, které byly většinou pojaty jako dávky nemocenského pojištění a limitovány absolutními částkami. Mnohem více byla podporována ekonomická aktivita obou rodičů před domácí péčí o dítě. Totalitní stát postupně přebíral tradiční funkce rodiny a rodinu jako celek ve společnosti vymezoval pouze jako vhodné prostředí pro realizaci biologických potřeb.

V 70. letech byla do systému společenské pomoci, jenž zahrnoval veškerá opatření tehdejší rodinné politiky, zapsána jedna z nejvýznamnějších dávek – mateřský příspěvek,

později rodičovský příspěvek, který měl podpořit rození dětí a zlepšit sociální situaci rodin v období, kdy matka nemohla pracovat a musela se starat o dítě.

V 80. letech dochází k opouštění hlavního důrazu na rodinu z pohledu biologické funkce a po pádu totality, došlo roku 1990 k nové sociální reformě, která měla připomenout i další důležité a nezastupitelné funkce rodiny.²⁸

b) Od počátku 90.let

Na počátku 90.let byla soustava společenské pomoci rodinám s dětmi tvořena formami přímé, nepřímé, naturální pomoci a službami. Dávky přímé finanční pomoci tvořily 4 skupiny dávek, a to dávky posilující příjmy rodin s dětmi, které byly rodinám poskytovány po celou dobu jejich péče o nezaopatřené dítě (přídavky na děti), specifické dávky, které byly poskytovány za splnění určitých podmínek (rodičovský příspěvek), dávky při poklesu rodinných příjmů pod svou obvyklou hranici (příspěvek na výživu dítěte) a dávky účelové (stipendia). Dávky nepřímé pomoci tvořily nepřímo poskytované dotace ze státního rozpočtu (dotace na pobyt a stravování).²⁹

Jelikož porodnost měla po dlouhá desetiletí klesající charakter, výše vyplácených dnes již rodičovských příspěvků se během desetiletí postupně zvyšovala a prodlužovala se délka jejich pobírání. Roku 1920, kdy byla dávka zavedena, byla stanovena délka jejího pobírání pouhých 6 týdnů. Zásadní zlom proběhl roku 1990, kdy došlo ke změně celkové koncepce příspěvku. Došlo ke zrovnoprávnění matky i otce při výchově dětí, což mělo vliv i na přejmenování mateřského příspěvku na příspěvek rodičovský a současně došlo ke změně některých podmínek poskytování, které hrály ve prospěch rodiny. Zásadní bylo sjednocení poskytování dávky do 3 let věku dítěte, přičemž nezáleželo na věku a pořadí narození dítěte. V roce 1993 je kritériem pro poskytnutí určité výše rodičovského příspěvku pouze věk dítěte a počet dětí v rodině již nehraje žádnou roli.³⁰

Postupně od 90. let 20. století došlo v České republice k transformaci směrem k tržní ekonomice, což mělo vliv i na podobu tehdejší rodinné politiky. Začíná se uplatňovat adresný způsob dávek, příjemce si o dávku musí sám zažádat a u některých dávek musí

²⁸ MPSV: *Národní zpráva o rodině* [online]. 2004 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf

²⁹ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika. 5. přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.

³⁰ KREBS A KOL., Vojtěch. *KREBS, V. a kol. Sociální politika. 3. vyd.* Praha: ASPI, 2007. 504 s. 3. vydání. Praha: Aspi, 2007. ISBN 978-807357-276-1

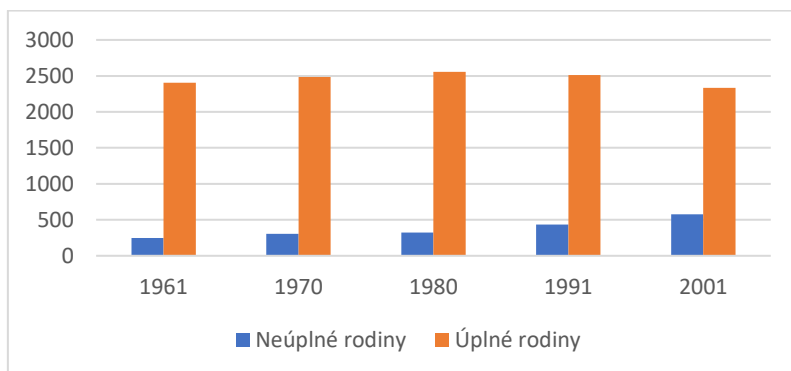
svůj požadavek doložit svými příjmy. V roce 1991 bylo zavedeno několik přechodných opatření, která měla vést ke snižování rychle rostoucích životních nákladů. Došlo k zavedení státního vyrovnávacího příspěvku, k úpravě rodičovského příspěvku a transformace se projevila i v oblasti slev na dani ze mzdy zavedením jednotné odpočitatelné roční částky na dítě ze základu daně u jednoho z rodičů.

V roce 2004 vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí Národní zprávu o rodině. Základním východiskem zprávy bylo popsání současného stavu rodinné politiky, vyobrazení hlavních problémů a návrh jejich řešení. Hlavní nedostatky tato zpráva shledávala v nedostatečném oceňování významu a přínosu rodiny jako celku pro společnost. Typickým problémem té doby až po současnost byla stále snižující se porodnost. Snahou byla lepší sladění mezi rodinným a profesním životem, dochází k zavádění flexibilních forem zaměstnání a muži mají nově možnost aktivně se zapojit při péči o dítě nástupem na mateřskou dovolenou. V roce 2008 vláda schválila materiál předložený Ministerstvem práce a sociálních věcí, který zahrnoval sedm různých opatření, které měly podnítit každého rodiče, aby se více aktivně z hlediska času i financí zapojoval do výchovy svého dítěte. Balíček, který byl předložen ministrem práce a sociálních věcí Petrem Nečasem se zabýval tématy:

- Otcovské
- Sladění rodinného a pracovního života
- Nový systém: Evidovaný poskytovatel vzájemné rodičovské výpomoci
- Podpora služeb péče o děti
- Daňové výhody pro zaměstnavatele
- Podpora částečných pracovních úvazků
- Pěstounská péče ³¹

³¹ MPSV: *Prorodinný balíček [online]. 2008 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/5896/19112008.pdf>*

Graf 3.3 Vývoj počtu rodin a domácností v ČR od roku 1961 do roku 2001 (v tis.)

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

V grafu jsou zachyceny tři hlavní tendence. Zatímco se počet rodin v České republice mírně zvyšuje, současně dochází k poklesu rodin úplných a nárůstu rodin neúplných. V roce 1961 bylo v ČR celkem 249 000 neúplných rodin a v roce 2001 počet neúplných rodin dosahoval čísla 576 000. Došlo k nárůstu více než jednou tolik.

Zákon o státní sociální podpoře 200/2017 Sb.

Novelizací tohoto zákona, který nabyl účinnosti 1. ledna 2018, dochází ke změnám v oblasti sociálních dávek. Mezi důležité změny patří například zvýšený přírůstek na dítě a změna rozhodného období pro stanovení jeho nároku z ročního příjmu na příjem čtvrtletní.

32

3.1.3 Nástroje rodinné politiky

Občané jsou v České republice v případě potřeby chráněni třemi pilíři, a to pilířem sociálního pojištění, sociální podpory a pilířem sociální péče. V souvislosti s rodinnou politikou a dávkami poskytovanými rodinám s dětmi se budu zabývat převážně systémem sociální podpory. Řadu legislativních opatření pro rodiny však zahrnuje i pilíř sociálního pojištění a pilíř sociální péče. V rámci nejvýznamnějších dávek je potřeba zmínit peněžitou pomoc v mateřství, která se řadí pod pilíř sociálního pojištění.

V rámci systému sociální podpory jsou dávky poskytovány na základě žádosti občana na okresním úřadě. Dávky jsou poskytovány ve formě finanční a nefinanční. Finanční podpora se dále dělí na přímou a nepřímou.

³² Zákony pro lidi: Zákon č. 200/2017 Sb. [online]. 2017 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-200#cast1>

Při pobírání dávek platí, že rodina může pobírat více dávek současně. Tento systém na rozdíl od plošných dávek lépe zohledňuje příjmovou a sociální situaci rodin a je postaven na zásadě, čím více sociálním problémům rodina musí čelit, tím větší jí jsou poskytovány dávky.³³

U jednotlivých dávek sociální podpory se budeme setkávat s pojmy rozhodný příjem a rozhodné období. Rozhodný příjem je takový příjem, ze kterého se při výpočtu dávek vychází. Zjišťuje se za kalendářní rok nebo za kalendářní čtvrtletí. Stanoví se jako měsíční průměr čistých příjmů rodiny za rozhodné období. Pojmem rozhodné období rozumíme celkovou dobu, za kterou se rozhodný příjem zjišťuje.³⁴

V následujících podkapitolách budou blíže rozepsány nejdůležitější dávky rodinné politiky, které budou sloužit ke komparaci v mé poslední kapitole.

Přímá podpora

Přímá podpora v systému sociální podpory se v současnosti poskytuje ve formě šesti základních dávek. V minulosti postupně docházelo ke zrušení několika dalších dávek, mezi které patřil například sociální příplatek, příspěvek na dopravu, příspěvek na školní pomůcky a další.

Bez ohledu na velikost příjmu se poskytují čtyři dávky, a to:

- rodičovský příspěvek
- dávky pěstounské péče
- porodné
- pohřebné

Rodičovský příspěvek

Slouží ke kompenzaci ušlých příjmů v souvislosti s péčí o dítě. Nárok na příspěvek má rodič, který osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, nejdéle do 4 let věku dítěte. Příspěvek navazuje na peněžitou pomoc v mateřství. V rámci státní sociální podpory je na tuto dávku vytyčeno nejvíce finančních prostředků. Ten, kdo

³³ KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika. 5. přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.

³⁴ DURDISOVÁ A KOL., Jaroslava. *Sociální politika v ekonomické praxi*. Praha: Oeconomica, 2005. ISBN 80-245-0850-8.

neměl nárok na peněžitou pomoc v mateřství, čerpá rodičovský příspěvek již od narození dítěte. Rodičovský příspěvek se pobírá do vyčerpání částky 220 000 Kč. Od roku 2018 nově dochází ke zvýšení částky z 220 000 Kč na 330 000 Kč u rodičů dvojčat a vícčrat. Rozhodná je výše denního vyměřovacího základu tzv. hrubého měsíčního výdělku. Délka vyplácení částky závisí na velikosti zvolené měsíční výše příspěvku.

Pokud si rodič neplatil nemocenské pojištění a nevznikl mu tak nárok na peněžitou pomoc v mateřství, je délka pobírání stanovena na částku maximálně 7 600 Kč, v případě vícčrat 11 400 Kč. Ostatní si mohou rychlost čerpání zvolit sami, přičemž musí splnit podmínku, že měsíční částka nesmí přesahovat 70 % z 30násobku denního vyměřovacího základu pro peněžitou pomoc v mateřství.

Od roku 2018 je celkový měsíční strop stanovený na 36 750 Kč a délka jeho pobírání se tak může zkrátit až na pouhých 6 měsíců. Narodí-li se v rodině další dítě, automaticky zaniká nárok příspěvku na starší dítě. Jedná se o dávku, na kterou je v systému sociální podpory vypláceno největší množství finančních prostředků (60 % viz graf 3.4).³⁵

Tab. 3.1 Shrnutí rodičovského příspěvku

Maximální výše příspěvku	• 70 % z 30násobku denního vyměřovacího základu
Zánik nároku na příspěvek	• vyčerpáním celkové částky 220 000 Kč (u vícčrat 330 000 Kč) • dosažením 4 let věku dítěte • narozením dalšího dítěte
Rychlost čerpání	• 6 až 49 měsíců (podle nastavené výše) • Výši vyplácené částky možno měnit jednou za 3 měsíce
Měsíční strop příspěvku	36 750 Kč

Zdroj: Babyweb, vlastní zpracování

³⁵ Babyweb: *Rodičovská 2018 [online]. 2018 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <https://www.babyweb.cz/rodicovska-2018-vsechny-zmeny-jasne-prehledne>*

Porodné

Dávka poskytována v souvislosti s narozením dítěte. Je poskytována pouze v případě, nepřevýšil-li průměrný čistý měsíční příjem domácnosti v předchozím kalendářním čtvrtletí 2,7násobek životního minima. Porodné je vyplácené pouze u narození prvního a druhého dítěte.

Tab. 3.2 Výše dávky porodné

1.dítě	13 000,-
2.dítě	10 000,-

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Velikost příjmů hraje roli u zbylých dvou dávek, a to u:

- přídavku na dítě
- příspěvku na bydlení

Přídavek na dítě

Jedna z nejvýznamnějších dávek v rámci rodinné politiky, která slouží ke krytí nákladů spojených s výchovou dětí. Rozhodným obdobím je zde předchozí kalendářní rok. Od roku 2018 má nárok na přídavek na nezaopatřené dítě rodina, jejíž rozhodný příjem je nižší než 2,7násobek částky životního minima rodiny. V současnosti je přídavek vyplácen ve třech výších podle věku dítěte. V rodinách, kde má alespoň jeden rodič příjem ze závislé činnosti nejméně ve výši životního minima jednotlivce nebo ze samostatné výdělečné činnosti se měsíční výše dávky zvedne o 300 Kč.³⁶

³⁶ MPSV: *Státní sociální podpora* [online]. 2016 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/porodne>

Tab. 3.3 Výše přídavku na dítě

Věk nezaopatřeného dítěte	Výše přídavku na dítě v Kč měsíčně	
	základní výměra	zvýšená výměra
do 6 let	500	800
od 6 do 15 let	610	910
od 15 do 26 let	700	1000

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Příspěvek na bydlení

Pomáhá rodinám s nízkými příjmy krýt náklady spojené s bydlením. Rozhodným obdobím je kalendářní čtvrtletí. Na příspěvek má nárok vlastník nebo nájemce bytu, který zde má nahlášeno trvalé bydliště a zároveň: *“náklady na bydlení přesahují částku součinu rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 a zároveň součin rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení”*³⁷(neplatí pro Prahu). *Dávky na bydlení* nejsou oficiálně zařazeny mezi dávky v rámci rodinné politiky a nejsou započítány do výdajů na rodinou politiku, které budou rozebírány v poslední kapitole, Proto již nebudou více rozebírány. Dalo by se však říct, že svým způsobem rodinám s dětmi výrazným způsobem pomáhají také.

Peněžitá pomoc v mateřství

Jak již bylo řečeno dříve, v rámci nejvýznamnějších dávek je potřeba zmínit peněžitou pomoc v mateřství, která spadá pod pilíř sociálního pojištění. Nahrazuje matkám po dobu mateřské dovolené ušlý příjem. Základní podmínkou je účast na nemocenském pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech přede dnem nástupu na PPM. Za zaměstnané ženy ho platí zaměstnavatel, pro ostatní však povinné není. Pomoc lze čerpat nejdříve 8 týdnů před porodem, přičemž si sama pojištěnka určí, odkdy chce PPM čerpat. Při porodu jednoho dítěte činí délka mateřské dovolené 28 týdnů, při porodu více dětí má nárok na 37 týdnů. Výše dávky činí 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den. Ten zjistíme tak, že se vydělí příjem za

³⁷ MPSV: *Příspěvek na bydlení* [online]. 2018 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite

posledních 12 měsíců počtem započitatelných kalendářních dnů, připadajících na toto rozhodné období. Maximální výše mateřské v roce 2018 činí 36 750 Kč.³⁸

Tab. 3.4 Redukční hranice PPM (v Kč)

1. ze 100 %	1000
2. z 60 %	1499
3. z 30 %	2998

Zdroj: ČSSZ, vlastní zpracování

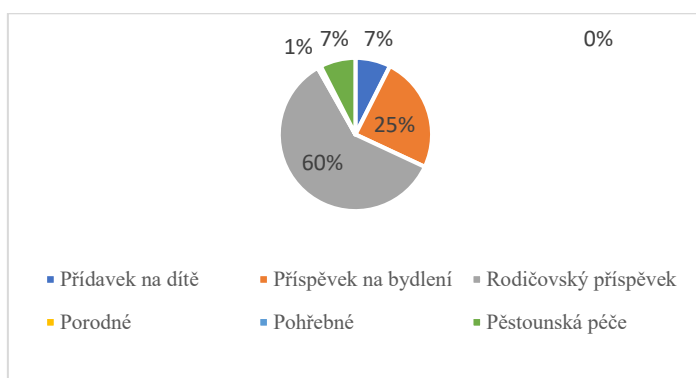
Mezi další formy podpory v rámci pojistného systému patří dále například *vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství*, který slouží k náhradě ušlého příjmu, kdy žena byla převedena na jinou práci a z tohoto důvodu dosahovala bez svého zavinění nižšího příjmu než před převedením. Výše této částky je však zanedbatelná, v práci se jí tedy nebudeme dále zabývat.

Nepřímá podpora

V rámci nepřímé finanční podpory jsou dávky poskytovány systémem odpočitatelných položek daně z příjmu fyzických osob, sociální transfery jsou tedy realizovány pouze u plátců daní. Pomocí odpočitatelných položek se snižuje daňový základ, dochází tedy ke snižování množství finančních prostředků, které odchází státu. V současnosti máme v České republice 2 odpočty, a to odpočet na dítě a na manželku. Lze uplatňovat další slevy na dani jako slevy na studenta, nepřímé daně, společné zdanění manželů atd.

³⁸ Česká správa sociálního zabezpečení: *Peněžitá pomoc v mateřství [online]*. 2017 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/penezita-pomoc-v-materstvi.htm>

Graf 3.4 Výdaje na dávky státní sociální podpory v České republice k roku 2016

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

3.1.4 Životní minimum

Významnou roli z hlediska poskytování nejvýznamnějších dávek hraje úroveň životního minima. Od ní je odvozována výše většiny dávek na základě diferencovaného násobku životního minima v závislosti na charakteru sociální dávky a konkrétní příjmové situaci rodin. Ověřování příjmů rodin slouží k cílenosti státní sociální podpory, tak aby pomoc byla poskytnuta tam, kde je jí nezbytně zapotřebí. Celkový součet životního minima jednotlivých členů domácností tvoří životní minimum.³⁹

Tab. 3.5 Částky životního minima v Kč za měsíc

Pro jednotlivce	3420
Pro první dospělou osobu v domácnosti	3140
Pro druhou a další dospělou osobu v domácnosti	2830
Pro nezaopatřené dítě ve věku do 6 let	1740
Pro nezaopatřené dítě ve věku 6 až 15 let	2140
Pro nezaopatřené dítě ve věku 15 až 26 let	2450

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

³⁹ KREBS A KOL., Vojtěch. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 3. vyd. Praha: ASPI, 2007. 504 s. ISBN 978-807357-276-1

3.2 Rodinná politika v Rakousku

3.2.1 Demografická situace

Rakousko se svými demografickými ukazateli nijak výrazně neliší od okolních zemí Evropy. Demografický vývoj rakouského obyvatelstva je ovlivněn několika hlavními tendencemi, mezi které patří:

- Rostoucí průměrná délka života, která se v průměru zvyšuje každých 10 let o 2 roky. V současnosti činí 79,14 let u mužů a 83,95 roku u žen.
- Hodnota úhrnné plodnosti pod hranicí reprodukce 1,44
- Zvyšující se věk matek při narození dítěte. V roce 2016 je průměrný věk matek 30,6 let
- Odkládání porodů
- Zvýšení migrace – růst obyvatel založen převážně na zvýšené migraci ⁴⁰

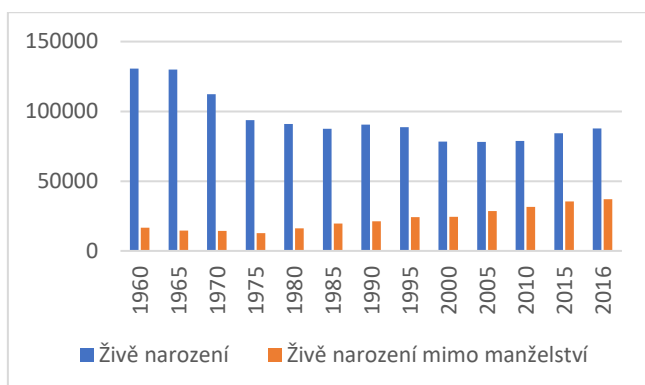
Dochází ke značnému nárůstu počtu obyvatel a současně dochází ke stárnutí obyvatelstva. Růst populace je důsledkem převážně vysokého nárůstu imigrantů, který způsobuje značné regionální rozdíly. V současnosti žije v Rakousku 8,51 milionu osob a předpokladem do roku 2020 je nárůst obyvatelstva o 0,7 milionu. Z 95 % se bude jednat o nárůst díky vysoké migraci obyvatelstva a pouhých 5 % bude tvořit přirozený přírůstek.

Od 50. let do roku 2014 dochází k poklesu zakládání manželských svazků, v současnosti se počet uzavřených manželství mírně zvyšuje, nárůst rozvodů (úhrnná rozvodovost k roku 2016 činila 40,6 %) a rostoucí počet párů bez dětí.⁴¹

⁴⁰ Statistik Austria: *Demographische Indikatoren* [online]. 2018 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: https://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/demographische_indikatoren/index.html

⁴¹ Statistik Austria: *Demographische Indikatoren* [online]. 2018 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: https://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/demographische_indikatoren/index.html

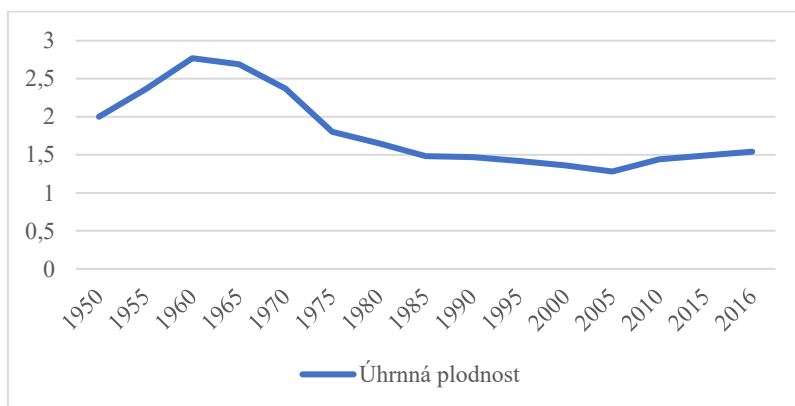
Graf 3.5 Počet živě narozených dětí a počet narozených dětí mimo manželství v Rakousku

Zdroj: Statistik Austria, vlastní zpracování

Tak jako je tomu u České republiky a většiny států Evropy, i Rakousko není výjimkou v trvale sestupné tendenci počtu živě narozených dětí. Podíváme-li se zpátky do historie, od roku 1950 došlo k poklesu živě narozených dětí téměř o 50 000 a nárůstu živě narozených dětí mimo manželství o 20 420.

Graf 3.6 Úhrnná plodnost v Rakousku mezi léty 1950-2016

Zdroj: Statistik Austria, vlastní zpracování

V 60. letech let došlo k prudkému poklesu úhrnné plodnosti. Roku 1960 dosahovala hodnoty 2,8, což bylo reakcí na probíhající baby boom v 50. letech. Následující roky začala prudce klesat a v roce 2006 dosahovala kritické hodnoty 1,3. Následující roky se počet narozených dětí na jednu ženu pomalu zvyšuje a v současnosti se úhrnná plodnost na jednu ženu pohybuje kolem hodnoty 1,44.

3.2.2 Vývoj rodinné politiky

Z hlediska typu sociálního státu a podle Esping-Andersonovy typologie Rakousko řadíme mezi státy konzervativní. Významnou roli v oblasti poskytování podpory zde hrají

pracovní výkony a zásluhy a platí klasické rozdělení rolí mezi mužem a ženou. Charakteristická je poměrně vysoká životní úroveň obyvatelstva, vyšší průměrné čisté mzdy se řadí mezi 10 nejlepších v Evropě. Zohledníme-li ceny zboží a služeb, řadí se Rakousko na 4 pozici nejbohatších států Evropy. Na sociální oblast je vymezeno poměrně dostatečné množství finančních prostředků a rodiny s dětmi jsou podporovány různými dávkami ve značné výši. Vysoká životní úroveň rakouského obyvatelstva a sociální systém, který zahrnuje i štědrý systém rodinných dávek v posledních letech přilákal vysoké procento migrantů, kteří volí Rakousko jako jednu z vhodných zemí pro usídlení a začátek nového života.

a) Do 90. let

Na sociální potažmo rodinnou politiku začíná být kladen důraz od 50.let. Došlo k založení Rakouské federace odborů, hlavní důraz byl kladen na ekonomickou samostatnost a dosažení plné zaměstnanosti a zaměstnavatelé přijali štědrou sociální politiku, jako cenu za sociální mír po válce. Vedlo k baby boomu.

V roce 1967 byla zřízena Poradní rada pro politiku rodinné politiky, která existuje až do dnes. Jedná se o poradní orgán, který slouží k propojení s dalšími organizacemi řešících otázky rodinné politiky a zahrnuje zástupce rodinných organizací a sociálních partnerů. V roce 1971 byl vytvořen státní sekretariát pro poslání rodinné politiky, později došlo k vybudování spolkového ministerstva pro rodinu, mládeže a ochranu spotřebitelů, v roce 1983 se rodinná politika začala brát jako samostatná oblast politiky.

b) Od 90. let

Od 90. let dochází k vysokému nárůstu nezaměstnanosti, což vedlo k vysokému tlaku na omezení sociálního státu. Došlo k omezení jednotlivých dávek na narození dítěte a jednotlivých dávek na rodinu a mnohem více byli podporováni lidé v postproduktivním věku. Snižování podpory mladých lidí s dětmi, tak vedlo k poklesu porodnosti a k výraznému procentnímu nárůstu obyvatelstva v post produktivním věku.

Úhrnná plodnost v roce 2000 klesla na 1,3 dětí na jednu ženu a výrazně vzrostl počet žen, které děti nechtěly vůbec. Dochází také k růstu věku uzavírání manželství a zároveň roste věk matky při narození prvního dítěte. Veškerá fakta vypovídají, že dosavadní systém je špatný a mělo by dojít ke stabilizaci.

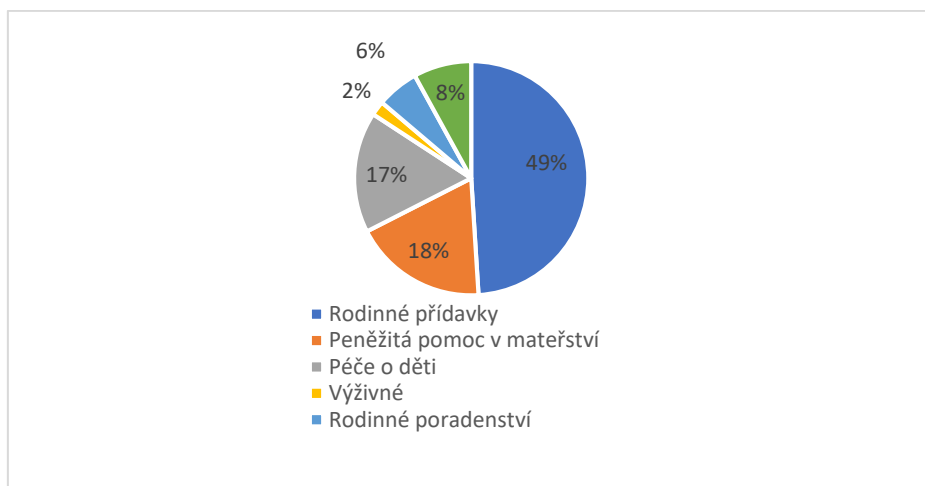
Během 20. let tehdejší vláda odpovídá na dosavadní problémy, opouští dosavadní systém a navrácí se ke konzervativnímu režimu. Dochází k zavedení příspěvku na péči o

děti, k reformám v oblasti daní a důchodového systému, které výrazně ovlivňují celkovou podporu rodin s dětmi a nástroje rodinné politiky.⁴²

Vyrovňovací fond rodinných nákladů

Hlavním zdrojem financování rakouské rodinné politiky je tzv. vyrovnávací fond rodinných nákladů (Familienlastenausgleichsfonds, FLAF). Byl založen roku 1955 za účelem pokrýt příspěvky na děti a v současnosti FLAF vyplácí nejen rodinné přídatky na přibližně 1,8 milionu dětí, ale také příspěvek na péči o děti, příspěvek v mateřství či bezplatné učebnice, cestovní výdaje studentů, rodičovské zálohy a zálohy na podporu dětí. Fond čerpá finanční prostředky převážně z příspěvků zaměstnavatelů a část je vybírána z daní z příjmu.

Graf 3.7 Celkové výdaje FLAF

Zdroj: Der Katolische familienverband, vlastní zpracování

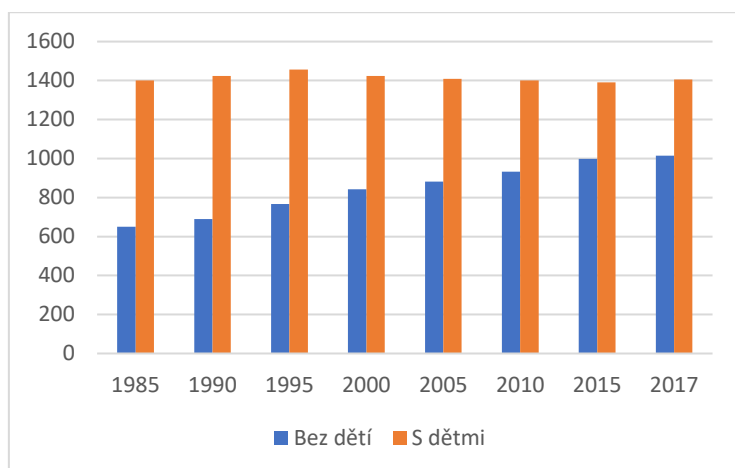
Katolická asociace Rakouska

Největší organizací Rakouska, která byla založena roku 1953 a funguje do dnes je Katolická asociace. Jejím hlavním cílem je posílit rodiny, vyzdvihovat jejich důležitost pro společnost a přispět k jejich sociálnímu uznání. Spolupracuje s ministerstvem školství, sociálních věcí a státních vlád a má tak vliv při navrhování právních předpisů v oblasti rodinné politiky.⁴³

⁴² Der Katolische Familienverband Österreichs: *Familienpolitik in Österreich [online]*. 2018 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: (<https://www.familie.at/site/oesterreich/familienpolitik/familienpolitik>)

⁴³ Der Katolische Familienverband Österreichs: *Familienlastenausgleichsfonds [online]*. 2018 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: (<https://www.familie.at/site/oesterreich/familienpolitik/familienpolitik>)

Graf 3.8 Vývoj počtu rodin s dětmi a bez dětí v domácnosti mezi léty 1985-2011 (v tis.)

Zdroj: Statistik Austria, vlastní zpracování

Počet rodin v Rakousku od roku 1985 vzrostl o 367 000, současně došlo k nárůstu rodin bez dětí o 363 000 a hranice počtu rodin s dětmi zůstává na podobné úrovni.

3.2.3 Nástroje rodinné politiky

Podle poslední studie OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) patří Rakousko mezi země nad průměrem ekonomické výkonnosti země a téměř veškeré financování dávek pro rodiny s dětmi je prováděno ve formě přímých plateb, malou část pak tvoří služby a daňové úlevy. Je důležité zmínit, že většina dávek je netestovaná, nezáleží tedy na velikosti příjmu.⁴⁴

Mezi hlavní dávky v rámci rodinné politiky Rakouska řadíme:

- Rodinný přídavek
- Příspěvek na péči o dítě
- Peněžitá pomoc v mateřství (pojistná dávka)

Na rozdíl od České republiky, v Rakousku neexistuje porodné, příspěvek na bydlení není specificky vymezen a je v kompetenci jednotlivých spolkových zemí.

⁴⁴ Kleine Zeitung: *So fördert Österreich seine Familien [online]. 2018 [cit. 2018-03-31].* Dostupné z: http://www.kleinezeitung.at/politik/innenpolitik/5350223/Familienpolitik_So-foerdert-Oesterreich-seine-Familien

Rodinný přídavek (Familienbeihilfe)

Jedná se o jednu z nejvýznamnějších dávek finanční podpory. Charakteristikou je totožný přídavku na dítě v České republice. U výše vypláceného rodičovského příspěvku je rozhodujícím věk a počet dětí v rodině a jedná se o dávku netestovanou. Platí, že s každým dalším dítětem v rodině se zvyšuje celková výše dávky na každé dítě. Rodině s výrazně postiženým dítětem náleží finanční podpora 155,7 eur měsíčně. Rodinný přídavek je plně vyplácen fondem FLAF.⁴⁵

Tab. 3.6 Výše příspěvku na 1 dítě v rodině

Věk dítěte	Výše příspěvku v eur
do 3 let	114
od 3 let do 10 let	121
od 10 let do 19 let	141,5
nad 19 let	165,1

Zdroj: Bmfv, vlastní zpracování

Tab. 3.7 Navýšení základního příspěvku při více dětech v rodině

Počet dětí v rodině	Navýšení příspěvku na každé dítě v eur
2 děti	7,1
3 děti	17,4
4 děti	26,5
5 dětí	32
6 dětí	35,7
7 a více dětí	52

Zdroj: Bmfv, vlastní zpracování

Příspěvek na péči o dítě (Kinderbetreuungsgeld)

Tento příspěvek lze nově pro děti, které se narodily od 1.3.2017 čerpat dvojím způsobem, buď jako paušální dávku, kdy nehraje roli, zda rodič pracoval před narozením dítěte nebo jako příspěvek založený na příjmech rodiny. Lze pobírat až do 3 let věku dítěte.

U paušální dávky nově platí doba jejího pobírání. Pobírá-li dávku jeden rodič, lhůta je v rozmezí mezi 365-851 dny, pobírají-li dávku oba rodiče, lhůta je 456-1063 dní. Nárok

⁴⁵ Bundeskanzleramt: *Finanzielle Unterstützungen* [online]. [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <https://www.bmfi.gv.at/familie/finanzielleunterstuetzungen/familienbeihilfe0/familienbeihilfenbeträge.html>

na ni má rodič, stará-li se o dítě ve společné domácnosti a dodatečný příjem nepřekračuje příslušný limit dodatečných příjmů. Výše dávky je stanovena na 14,53 – 33,88 EUR denně podle vybrané délky období. Zvolí-li si tedy rodič délku pobírání dávky na nejkratší možnou dobu tj. 365 dní, výše dávky bude činit 14,53 eur a naopak.

Druhou možností je pobírání příspěvku z hlediska velikosti příjmů. V tomto případě je poskytován příspěvek ve výši 80 % posledního příjmu. Maximálně však 66 eur za den a doba pobírání činí maximálně 365 dní od narození dítěte.⁴⁶

Tab. 3.8 Shrnutí podmínek příspěvku na péči o dítě

	Paušální dávka	Dávka z hlediska příjmů
Délka pobírání	365-851 dní (podle zvolené varianty)	Do 365 dní
Výše dávky	14,53-33,88 eur (podle zvolené varianty)	Max 66 eur za den
Výše dávky v závislosti na velikosti příjmů	Příjem nehraje roli (Pevně stanovené rozmezí výše dávky)	80 % posledního příjmu

Zdroj: Help, Gv, AT, vlastní zpracování

Peněžitá pomoc v těhotenství a mateřství (Wochengeld)

Dávka, která je společná pro Českou republiku i Rakousko a je poskytována v rámci pojistných dávek. Nárok na tuto dávku s tím vzato i mateřskou dovolenou vzniká 8 týdnů před porodem a 8 týdnů po porodu. Celková mateřská dovolená tedy tvoří 16 týdnů. Při narození více dětí je délka pobírání prodloužena o další 4 týdny. Stejně jako v České republice je podmínkou předchozí účast na nemocenském pojištění. Výše dávky je stanovena jako 100 % průměrné čisté denní mzdy v předchozím zaměstnání.⁴⁷

⁴⁶ Help.gv.at: Kinderbetreuungsgeld – Geburten ab 1. März 2017 [online]. [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <https://www.help.gv.at/Portal.Node/hlpd/public/content/8/Seite.080600.html>

⁴⁷ Lohnspiegel.org/Österreich: Mutterschaft und Arbeit [online]. 2018 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <https://lohnspiegel.org/osterreich/home/arbeitsrecht/mutterschaft-und-arbeit>

Nepřímá podpora

V rámci nepřímé podpory jsou poskytovány daňové úlevy, které jsou o něco rozsáhlejší než v České republice. Za povšimnutí stojí odpočitatelné položky, zaměřeny na rodiny s jedním rodičem-samoživatelem, které v České republice nejsou. Je-li v domácnosti pouze jeden člen výdělečně činný, nebo vychovává-li dítě pouze jeden rodič, náleží mu sleva ve výši 494 eur/rok pro jedno dítě a za každé další dítě je tato sleva navýšena ještě o dalších 220 eur/rok.

V Rakousku mají kromě již zmiňovaných dávek několik dalších výhod, mezi které patří například peněžitá pomoc od zaměstnavatele, který může poskytnout až 500 eur ročně osobám, které vychovávají dítě do 10 let, příspěvky na každé třetí a další dítě, cestovní příspěvky pro žáky, příspěvky na školní pomůcky, pro děti od 6 do 15 let je každoročně na začátku školního roku vyplácen také příspěvek na zahájení školní docházky 100 eur na každé dítě.⁴⁸

3.2.4 Životní minimum

Zatímco v Rakousku nemají legislativou upravený nejnižší možný příjem, můžeme říct, že mají velice štědré podmínky v životním minimu. Toto životní minimum je však pojato jinak než v České republice a nepoužívá se pro výpočet dávek, tak jako v České republice.

Podmínkou pro udělení životního minima:

- vyčerpání svého majetku minimálně na 4 188, 80 eur, výjimkou jsou zde domy a byty které slouží jako hlavní bydliště či auto, které je bezpodmínečně nutné (zdravotní postižení, profesní důvody).
- příjem je nižší než standard zaručeného minimálního příjmu
- trvalý pobyt v Rakousku
- být uchazečem o zaměstnání

K roku 2018 činí částka zaručeného životního minima při splnění podmínek 837,76 eur, přičemž základní částku tvoří 638,32 eur a 209,44 eur náklady na bydlení. U osob

⁴⁸ Eltern-forum.at: *Staatliche Unterstützung für Familien in Österreich [online]. 2017 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <https://www.eltern-forum.at/ratgeber-news/staatl-unterstutzung-fur-familien-in-osterreich-welche-finanziellen-forderungen-gibt-es>*

v soužití se částka zvyšuje o 1,5násobek na 1 256,64 eur a za každé dítě v domácnosti náleží jednotlivci či rodině 150,80 eur.⁴⁹

4 Komparace sociálních dávek pro rodiny s dětmi a demografické situace v České republice a Rakousku

Poslední kapitola bude věnována analýze vybraných ukazatelů v rámci rodinné politiky, které budou následně zhodnoceny a budou navrhována řešení. Ze začátku se úzce budeme věnovat zhodnocení demografické situace ve vybraných zemích. Následně porovnáme celkovou výši výdajů a příjmů na sociální ochranu, potažmo na rodinnou politiku z hlediska HDP. Poslední část této kapitoly bude zaměřena na komparaci vybraných rodinných dávek, které budou aplikovány na model české a rakouské rodiny.

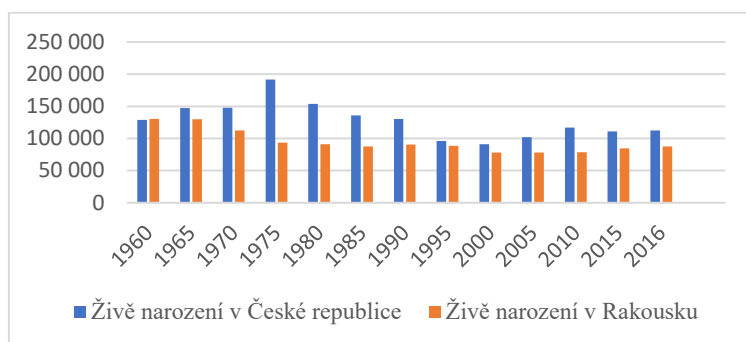
4.1 Zhodnocení demografické situace

Podle demografických ukazatelů posledních desetiletí každoročně dochází z hlediska rodinné politiky u obou zemí k několika stejným tendencím, kterými je nárůst rozvodovosti, odkládání rodičovství, opouštění důležitosti manželství a pokles porodnosti. Dlouhodobé odkládání rodičovství by tak do budoucna u některých lidí mohlo vyústit v dobrovolnou bezdětnost. Z dlouhodobého hlediska se dá jen těžko předpokládat výrazný přechod k opačné tendenci, bylo by však dobré tuto tendenci co nejvíce snižovat a snažit se, aby nedocházelo k jejímu dalšímu prohlubování. Demografická situace obou zemí by měla být nadále sledována a tomu by měla být přizpůsobena podpora rodin.

Zhodnotíme-li jednu z nejvýznamnějších tendencí, a to vývoj počtu narozených dětí v České republice a Rakousku, od roku 1960 do roku 2016 došlo k poklesu o 16 216 živě narozených dětí v České republice a o 42 888 živě narozených dětí v Rakousku. Dosavadním tempem by počet živě narozených dětí v roce 2072 mohl klesnout v České republice až na pouhých 96 447 a na 44 787 v Rakousku (viz graf 4.1). Rakousko by tento rapidní propad v počtu obyvatel do značné míry kompenzoval imigranty z jiných zemí.

⁴⁹ Finanz.at: *Anspruch auf Mindestsicherung [online]. [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <https://www.finanz.at/steuern/mindestsicherung/>*

Graf 4.1 Počet živě narozených dětí v České republice a Rakousku

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Velice obávaným předpokladem do budoucna u obou zemí je pokračování ve stárnutí populace. Nedojde-li převážně u České republiky, ke zvýšení imigračního přílivu, dojde k výraznějšímu úbytku obyvatel. Demografické projekce současnosti se shodují, že česká populace se v polovině tohoto století zařadí mezi nejstarší populace v Evropě. Rakousko je na tom o něco lépe díky vysoké migrační aktivitě. Tento předpoklad povede k většímu zatížení produktivní generace, lidé se kromě vlastních dětí budou muset více starat o své prarodiče. Bude tedy docházet ke zvyšování závislosti starých na mladých, což bude negativně působit i uvnitř rodiny. Právě vyrovnaní se s důsledky stárnutí populace lze označit jako jednu z největších výzev tohoto století. Zvýšená podpora starších lidí bude nedílnou součástí důležitých změn, které budou velice úzce souviset s celkovou podporou rodin.

Tab. 4.1 Podíl populace ve věku 65 a více let v České republice a Rakousku od roku 2006-2017 (v %)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ČR	14,2	14,5	14,6	14,9	15,3	15,6	16,2	16,8	17,4	17,8	18,3	18,8
AU	16,4	16,9	17,1	17,4	17,6	17,6	17,8	18,1	18,3	18,5	18,4	18,5

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Od roku 2006 do roku 2017 vzrostl počet lidí ve věku nad 65 let v České republice o 4,6 %. Rakousko je na tom o něco lépe, od roku 2006 do roku 2017 vzrost počet lidí ve věku nad 65 let o 2,1 %.

Tab. 4.2 Očekávaný index závislosti starých (na 100 osob)

	2015	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080
ČR	26,6	31,4	36	41,9	51,9	56	49,9	50,8
AU	27,5	28,4	35,7	42,2	45,3	51	54,4	55,3

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

V tabulce je zobrazen předpokládaný vývoj závislosti starých lidí na mladých v budoucích letech. Tento ukazatel je definován jako podíl očekávaného počtu osob ve věku 65 (kdy už obvykle nejsou ekonomicky aktivní) na očekávaném počtu osob ve věku 15 až 64 let. Údaj je vyjádřen na 100 osob v produktivním věku (15 až 64 let). Od roku 2015 do roku 2080 se předpokládá nárůst o 24,2 bodů v České republice a o 27,8 bodů v Rakousku.

4.2 Celkové příjmy a výdaje z hlediska HDP

Jedním z měřítek, kterým je možno ohodnotit podporu v rámci rodinné politiky v dané zemi, jsou celkové výdaje, které země vynakládá na sociální podporu či přímo na jednotlivé dávky rodinné politiky. V rámci hodnocení celkových výdajů daných zemí budeme vycházet z celkového HDP země.

Tab. 4.3 HDP v běžných cenách

Česká republika	r. 2015	r. 2016	r. 2017
Celkové HDP (v mil. eur)	168 473,3	176 564,3	192 016,6
HDP/obyv. (v eur)	16 000	16 700	18 100
Rakousko	r. 2015	r. 2016	r. 2017
Celkové HDP (v mil. eur)	344 493,2	353 296,6	369 217,9
HDP/obyv. (v eur)	39 900	40 400	42 000

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Jak můžeme vidět v tabulce, z hlediska HDP je Rakousko přibližně dva krát bohatší než Česká republika a na občana žijícího v Rakousku připadá mnohem vyšší HDP než v ČR. Životní úroveň lidí v Rakousku tedy dosahuje vyšší úrovně. Prakticky by tak dávky v rámci sociální politiky, potažmo rodinné politiky, měly dosahovat větší výše v Rakousku, což bude předmětem analýzy v další kapitole.

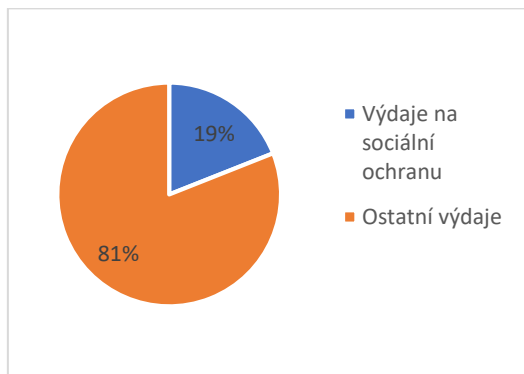
Z hlediska časové osy se výše HDP jednotlivých zemí každoročně zvyšuje, což je možno vidět v příloze č.1. Od roku 2010 vzrostlo celkové HDP země o 35 298 mil. eur (cca o 18 %) v České republice a o 73 321 mil. eur v Rakousku (cca o 20 %). Zvláštností je, že celková výše vyplacených finančních prostředků na jednotlivé dávky rodinné politiky v České republice každoročně klesá. Podíváme-li se na vyplacené finanční prostředky v rámci státní sociální podpory, výše dávek se zvyšuje pouze u dávek na bydlení a dávek péčovské péče. (viz. Příloha č.2).

4.2.1 Celkové výdaje na sociální ochranu

Každá země je specifická svým systémem sociální ochrany a tím, kolik finančních prostředků investuje právě do sociální ochrany svých obyvatel. Do celkových výdajů dané země na sociální ochranu, řadíme veškeré sociální dávky, které zahrnují dávky v oblasti zdravotní péče, invalidity, stáří, pozůstalých, rodiny a dětí, nezaměstnaných, bydlení a sociálně vyloučených. Dále na administrativní náklady, provozní výlohy na správu a řízení sociálního programu. Podle posledních údajů Eurostatu z roku 2015 tvořily celkové výdaje na sociální ochranu 19 % z HDP daného roku v České republice a 29,8 % z HDP daného roku v Rakousku. V přepočtu se tak jedná o částky 32 010 mil. eur v České republice a 102 659 mil. eur v Rakousku.⁵⁰

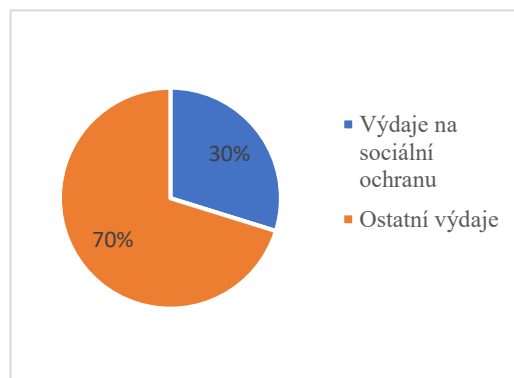
⁵⁰ Eurostat: *Celkové výdaje na sociální podporu [online]*. [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tps00098>

Graf 4.2 Celkové výdaje na sociální ochranu v ČR v roce 2015

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Graf 4.3 Celkové výdaje na sociální ochranu v AU v roce 2015

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.2.2 Celkové příjmy na sociální ochranu

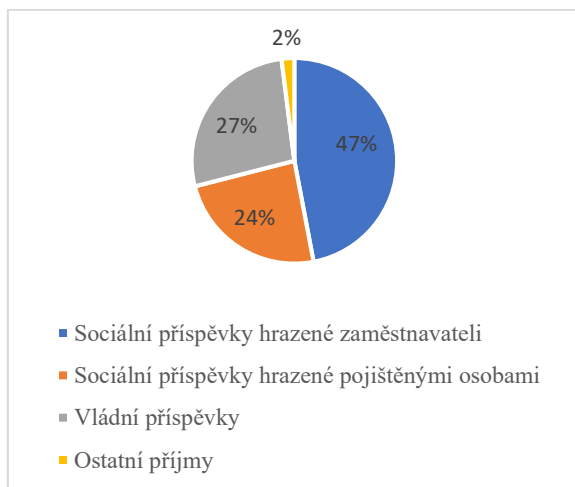
Příjmy, které plynou do systému sociální ochrany, se skládají z příspěvků na sociální zabezpečení, vládních příspěvků a jiných příjmů. V rámci příspěvků na sociální zabezpečení se jedná o sociální příspěvky zaměstnavatelů (náklady vynaložené zaměstnavateli na pokrytí nároku na sociální dávky pro stávající či bývalé zaměstnance) a sociální příspěvky, které jsou hrazeny pojištěnými osobami.

Tab. 4.4 Jednotlivé příjmy na sociální ochranu v roce 2015 (v % HDP daného roku)

	Česká republika	Rakousko
Sociální příspěvky hrazené zaměstnavateli	9,4	10,7
Sociální příspěvky hrazené pojištěnými osobami	4,7	7,7
Vládní příspěvky	5,3	10,7
Ostatní příjmy	0,3	0,4

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Graf 4.4 Celkové příjmy na soc. ochranu v ČR v roce 2015

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Graf 4.5 Celkové příjmy na soc. ochranu v AU v roce 2015

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.2.3 Celkové výdaje na rodinnou politiku

V předešlých kapitolách již bylo znázorněno, kolik finančních prostředků je investováno do celkové sociální ochrany daných zemí. Nyní se zaměříme na výši celkových finančních částek, které byly vyplaceny v rámci rodinné politiky jednotlivých zemí. Zprvu porovnáme výši finančních částek vyplacených v rámci jednotlivých rodinných politik daných zemí a následně si ukážeme výši výdajů na dvě nejpodstatnější dávky v rámci rodinné politiky, které jsou společné pro obě země, a to rodičovský příspěvek a přídavek na dítě.

Tab 4.4 Výše výdajů na rodinu a děti v České republice a Rakousku v roce 2015 (v mil. eur)

	Česká republika	Rakousko
Celkem vyplaceno na soc. ochranu	32 010 (19 % HDP)	102 659 (29,8 % HDP)
% podíl výdajů na rodinu a děti z celkových výdajů na soc. ochranu	8,77	9,57
Celkem vyplaceno na rodinných dávkách	2 807	9 825
% poměr k HDP roku 2015	1,66	2,85

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

V tabulce je vypočítáno celkové množství finančních prostředků, který byly vyplaceny na veškeré dávky v rámci rodinné politiky v České republice a Rakousku. Bylo zde vycházeno z posledních dostupných údajů v databázi Eurostatu z roku 2015. Dle výpočtu Česká republika investovala v roce 2015 na oblast rodinné politiky 2 807 mil. eur, Rakousko investovalo na oblast rodinné politiky 9 825 mil. eur. Rakousko tedy investuje na dávky rodinné politiky více než tři krát více finančních prostředků než Česká republika.

Jako vhodnější ukazatel zde poslouží poměr výdajů na rodinnou politiku a celkové HDP země. Porovnáme-li tyto dva ukazatele, Česká republika investuje na dávky rodinné politiky 1,66 % svého HDP a Rakousko 2,85 % svého HDP. Srovnáním s HDP daných zemí, došlo ke zmírnění rozdílu, přesto Rakousko významně převyšuje Českou republiku. Vezmeme-li v úvahu i fakt, že Rakousko je v počtu obyvatel až za Českou republikou, můžeme konstatovat, že rodinám s dětmi v Rakousku, jsou nabízeny lepší finanční podmínky než v České republice.

Tab. 4.5 Celkové výdaje na přídavek na dítě a rodičovský příspěvek v ČR a AU v roce 2015 (v mil. eur)

	Česká republika	Rakousko
Přídavek na dítě	124	1150
Rodičovský příspěvek	914	3382
Celkem	1038	4532
Procentní podíl k celkovým výdajům na RP v dané zemi	37 %	46,1 %

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Je nutno zmínit, že rodičovský příspěvek je plně hrazen z rakouského vyrovnávacího fondu a přídavek na dítě jen částečně. Jak již bylo řečeno dříve, hlavní příjmy rakouského vyrovnávacího fondu tvoří převážně příspěvky zaměstnavatelů, které mají na veškerých příjmech na sociální ochranu podíl 36 %.

Z tabulky je patrný značný rozdíl ve výši finančních prostředků, které byly vyplaceny na přídavek na dítě a rodičovský příspěvek v obou zemích. V České republice bylo v roce 2015 celkem na tyto dvě dávky vyplaceno 1038 mil. eur, zatím co v Rakousku to činilo 4532 mil. eur. V porovnání s celkovou výší finančních prostředků, které byly vyplaceny v rámci všech dávek rodinné politiky, tvoří tyto dvě dávky 37 % všech výdajů v České republice a 46,1 % veškerých výdajů na rodinnou politiku v Rakousku.

Mezi další dávky v rámci rodinné politiky v Rakousku patří peněžité pomoci v mateřství, studentské dotace, příspěvky na zahájení školní docházky, na učebnice, příspěvky na mateřské školy atd. Celkovým součtem je v Rakousku dávek podporujících rodiny s dětmi mnohem více než v České republice.

Mezi další dávky v rámci rodinné politiky v České republice řadíme například dávku péčovské péče, vyrovnávací příspěvek v mateřství, porodné a peněžitou pomoc v mateřství.

4.3 Komparace vybraných sociálních dávek

V této části práce bude vycházeno z průměrné hrubé české a rakouské mzdy, která k roku 2017 činí 3701 EUR (cca 98731 Kč)⁵¹ v Rakousku a 29 504 Kč v České republice. Pro zajímavost minimální mzda v České republice činí 12 200 Kč k roku 2018 a v Rakousku minimální mzda není stanovena. V některých odvětvích je dána kolektivní smlouvou odborů a zaměstnavatelů.⁵²

V rámci České republiky budu využívat také částku životního minima, která v současnosti činí 3 410 Kč pro jednotlivce (viz kapitola životní minimum 2.2.4)

V celé práci bude využit jednotný kurz 24,585 ze dne 18.4.2018 dle Unicredit bank.

Podmínky nejpodstatnějších dávek, které jsou společné pro ČR i Rakousko, tedy přídavek na dítě, rodičovský příspěvek a peněžitá pomoc v mateřství, budou aplikovány na stejné typy rodin v obou zemích.

Modely rodin

Model A-česká rodina

Model B-rakouská rodina

⁵¹ Kurzy.cz: *Kurzovní lístek [online]. 2018 [cit. 2018-04-24].* Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/kurzy-men/kurzovni-listek/unicredit-bank/>

⁵² Finance.cz: *Průměrná mzda se blíží 30 000 Kč [online]. 2017 [cit. 2018-04-12].* Dostupné z: <https://www.finance.cz/489646-nejvyssi-prumerna-mzda/>

4.3.1 Rodičovský příspěvek/ Kinderbetreuungsgeld

Tab. 4.6 Porovnání podmínek rodinného přídatku v ČR a příspěvku na péči o dítě v Rakousku

	Česká republika	Rakousko
Délka pobírání	• Do 4 let věku dítěte• 180-1470 dní	• Do 3 let věku dítěte• Paušální dávka: 365-851 dní (při čerpání jedním rodičem)• Dávka z hled. příjmů: 365 dní
Způsoby čerpání	• Není stanoveno více způsobů	• Dvojím způsobem (paušální dávka, dávka s ohledem na velikost příjmů)
Výše dávky	• Max 70 % z 30násobku denního vyměřovacího základu pro PPM• Celkem do vyčerpání 220 000 (u dvojčat do 330 000)	• Paušální dávka: 14,53 – 33,88 eur denně, podle vybrané délky období• Dávka z hlediska příjmů: 80 % posledního hrubého příjmu, max. 66 eur za den
Závislost na výši příjmu	ANO	ANO (pouze u 2. způsobu čerpání)

Zdroj: Babyweb, Help Gw AT, vlastní zpracování

Jak v České republice, tak v Rakousku je možno dávku čerpat podle zvolené délky pobírání. V České republice je možná délka pobírání vyšší, jakožto i věk dítěte, na které je možno dávku čerpat.

Podíváme-li se na celkové množství finančních prostředků vyplacených na jedno dítě do 4 let věku, v České republice je vyplaceno celkem 220 000 Kč.

V Rakousku si můžeme vybrat ze dvou druhů čerpání. Při pobírání paušální dávky po dobu 365 dní, tedy je-li vybrána nejnižší možná varianta, činí celkové množství vyplacených finančních prostředků na jedno dítě do 3 let věku částka 12 366 eur, v přepočtu 303 281 Kč. Při výběru čerpání dávky z hlediska příjmů činí celková maximální roční výše příspěvku 24 090 eur, v přepočtu 592 253 Kč.

Zhodnotíme-li maximální možnou výši příspěvku v České republice a Rakousku, v Rakousku je v rámci této dávky na jedno dítě ve věku do 3 let vyplaceno o 83 281 Kč více, pobírá-li občan dávku z hlediska příjmů a 80 % jeho hrubého příjmu vychází na částku minimálně 66 eur/den, vyplacená částka dosahuje na částku 592 253 Kč, což je o 373 253 Kč více než v České republice.

Z hlediska modelových rodin:

Modelové rodině A se narodilo druhé dítě, přičemž již mají 2letého chlapce. Dnem narození druhého dítěte automaticky zaniká rodinný přídatek na první dítě a nárok na rodinný přídatek přechází na nově narozené dítě. Tímto okamžikem nastává právo rodiny čerpat rodičovský příspěvek do 4 let věku dítěte. Rodina si zvolila nejrychlejší možnou rychlost čerpání, která činí 180 dní a pobírá měsíčně 36 667 Kč, což je nejvyšší možná měsíční částka. Platí, že tato částka není vyšší než 70 % z 30násobku denního vyměřovacího základu pro peněžitou pomoc v mateřství. Po 6 měsících nárok na příspěvek končí. V případě, že by rodina volila nejpomalejší variantu, čerpala by přibližně částku 4 490 Kč po dobu 49 měsíců.

Modelová rodina B je ve stejné situaci, ale s narozením dalšího dítěte má rodina právo na délku pobírání příspěvku maximálně do 3 let věku dítěte. Rozhodla se tuto dávku čerpat paušálním způsobem, za co nejkratší dobu. Měsíční částka tedy bude činit 1 031 eur, v přepočtu 25 347 Kč a dávku bude pobírat po dobu 12 měsíců, tedy 365 dní. V případě, že by rodina volila nejpomalejší variantu, čerpala by částku 10 857 Kč po dobu přibližně 28 měsíců. V případě, že by rodina zvolila druhou variantu, záleželo by na velikosti předchozích příjmů. V následujícím výpočtu budeme vycházet z průměrné rakouské mzdy, která k roku 2017 činila v Rakousku 3701 eur. Při výpočtu této dávky se bude vycházet z průměrné hrubé mzdy jednoho z rodičů. 80 % z hrubého příjmu matky činí 2 961 eur. Rozpočítáme-li částku na jednotlivé dny, na jeden den připadá 99 eur. Rodina, ve které má rodič, který bude dávku pobírat, hrubou mzdu ve výši rakouské průměrné mzdy, bude volit pobírání dávky z hlediska příjmů a bude pobírat denně 66 eur po dobu 365 dní.

Každá rakouská rodina by si tedy měla spočítat, která varianta ji vyjde lépe. Druhou variantu by tedy využily ty rodiny, kdy jednomu z rodičů 80 % z příjmu v přepočtu na den vychází více než 33,8 eur. Jelikož při použití průměrné hrubé mzdy vychází částka 99 eur

na den, vznikla velká rezerva a prakticky můžeme říct, že většina rodin bude čerpat dávku z hlediska příjmů.

Srovnání s výší průměrné hrubé mzdy v ČR a Rakousku

Jelikož je dávka pobírána po různě dlouhou dobu v České republice i v Rakousku a občan si může nastavit rychlost čerpání podle svého úsudku, není příliš směřodonné porovnání průměrné měsíční výši jednotlivých dávek spolu s průměrnou hrubou mzdou obou zemí. Porovnáme zde tedy výši průměrného ročního platu českého a rakouského občana s celkovou výší vyplacených prostředků na tuto dávku. Zde si stojí v porovnání s průměrným platem lépe Česká republika.

Tab. 4.7 Porovnání výše rodičovského příspěvku v ČR a AU (v Kč)

	Česká republika	Rakousko
Průměrná roční hrubá mzda	354 000	118 5000
Výše dávky	220 000	303 281 (paušálem) 592 253 (z příjmu)
Procentní výše dávky vůči průměrnému ročnímu hrubému platu	62 %	26 % (paušálem) 50 % (z příjmu)

Zdroj: vlastní zpracování

4.3.2 Příspěvek péče o dítě/Familienbeihilfe

Zásadním rozdílem mezi oběma státy v rámci poskytování této dávky je nárok na jejich pobírání. V české republice je rozhodný celkový čistý příjem rodiny, který nesmí být vyšší než 2,7násobek životního minima rodiny, zatímco v Rakousku tato dávka patří mezi netestované, příjem tedy nehraje žádnou roli a dávka je poskytována všem. Při posuzování čisté mzdy rodiny se za příjem považuje také rodičovský příspěvek. Rozhodným obdobím je zde kalendářní rok.

Tab.4.8 Porovnání příspěvku na péči o dítě

	Česká republika	Rakousko
Druh dávky	Testovaná	Netestovaná
Rozhodné období	Kalendářní čtvrtletí	-
Navýšení základního příspěvku za každé další narození dítěte	NE	ANO 2 děti:7,1 eur 3 děti:17,4 eur 4 děti: 26,5 eur 5 dětí: 32 eur 6 dětí: 35,7 eur 7 a více dětí:52 eur
Výše příspěvku	• Do 6 let (500,-/800,-) • Od 6 let do 15 let (610,-/910,-) • Od 15 let do 26 let (700,-/1000,-)	• Do 3 let: 114 eur • Od 3 let do 10 let:121 eur • Od 10 let do 19 let:141,5 eur • Nad 19 let:165,1 eur

Zdroj: MPSV/Bmfv, vlastní zpracování

Tab. 4.9 Hranice rozhodného příjmu v ČR (v Kč)

Rodiče (matka a otec) s počtem nezaopatřených dětí	Životní minimum rodiny	Hranice rozhodného příjmu
1 dítě (do 6 let)	7 710	20 817
2 děti (5, 8 let)	9 850	26 595
3 děti (5, 8, 12 let)	11 990	32 373
4 děti (5, 8, 12, 16 let)	14 440	38 988

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

V tabulce můžeme vidět hranice rozhodného příjmu u různých typů rodiny platných pro Českou republiku. Rozhodný příjem se zde vypočítá jako 2,7násobek celkového životního minima rodiny. Tedy součtu všech životních minim jednotlivců a dětí.

„Do rozhodných příjmů se započítávají čisté výdělky z podnikání a zaměstnání – mzda či plat po odpočtu daní a záloh na sociální a zdravotní pojištění, mateřská, rodičovský příspěvek, nemocenská, podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci,

alimenty, starobní, invalidní i pozůstalostní důchody a příjmy z pronájmů. Dávky v hmotné nouzi, příspěvek na bydlení, porodné nebo příspěvek na péči se naopak v úvahu neberou.“⁵³

Z hlediska modelových rodin

Modelová rodina A má 2 děti ve věku 5 a 7 let a požádala si v lednu letošního roku o přiznání nároku na přídavek na děti. Matka měla po celé minulé čtvrtletí, tedy během měsíce říjen, listopad a prosinec, měsíční čistý příjem 11 000 Kč a otec 15 000 Kč. Pro zjištění výše jejich rozhodného příjmu pro přiznání nároku, sečteme částky životního minima, které připadají na každého člena rodiny. Matce jako prvnímu členu rodiny připadá částka životního minima 3 140 Kč, otci jakožto druhému členu rodiny částka 2 830 Kč, dítě ve věku 5 let spadá do první kategorie do 6 let, kde na něj připadá částka 1 740 Kč a druhé dítě spadá do druhé kategorie od 6-15 let a připadá tak na něj částka 2 140 Kč. Po sečtení všech částek životního minima nám vyjde částka 9 850 Kč (viz tab. 4.8, 2. možnost). Po vynásobení hodnotou 2,7 dostáváme hranici rozhodného příjmu pro nárok rodiny na přídavek. Rodina tedy nesmí mít celkový čistý příjem vyšší než 26 595 Kč. Rodina nepobírá žádné jiné přídavky. Jelikož čistý příjem rodiny činí 26 000 Kč, což je méně než hranice rozhodného příjmu, rodina tedy má nárok na přídavky na dítě. Výsledek však vychází těsně na hranici přiznání nároku. Jelikož oba rodiče v současnosti nadále pracují a mají čistý měsíční příjem vyšší, než je částka jejich životního minima, mají nárok na zvýšenou výměru dávky. Na mladší dítě tedy připadá výše měsíčního příspěvku 800 Kč a na starší dítě připadá výše příspěvku 910 Kč. Měsíčně tak na přídavicích na své 2 děti získají 1 710 Kč a ročně 20 520 Kč.

Pro výpočet byly zvoleny rodiny s velmi nízkým čistým příjmem, který je daleko od průměrné čisté mzdy, která se pohybuje kolem 22 000 Kč. Kdybychom počítali s průměrnou čistou mzdou rodiny, zdaleka bychom neměli šanci splňovat kritéria pro nárok na přídavek na děti. Závěrem můžeme říci, že tato dávka slouží pouze rodinám s velmi nízkými příjmy, které jen stěží zvládají pokrýt náklady spojené s výchovou a výživou dětí.

⁵³ Penize.cz: *Přídavky na dítě 2018 [online]. 2018 [cit. 2018-04-21]. Dostupné z:*

<https://m.penize.cz/pridavky-na-dite/330218-pridavky-na-dite-2018-pro-vic-deti-a-kdo-pracuje-ma-vic>

Modelová rodina B má také 2 děti ve věku 5 a 7 let a požádala si také v lednu letošního roku o přiznání nároku na příspěvek. Příjem zde nehraje žádnou roli. Obě děti spadají do druhé kategorie od 3 do 10 let a na každé dítě připadá částka 121 eur. Jelikož s každým dalším dítětem v rodině se základní částka navyšuje, v případě dvou dětí v rodině připadá na každé dítě 17,4 eur navíc. V případě, že by v rodině byly například děti tři, na každé dítě by připadalo navíc 26,5 eur. Celkem rodina získá na přídavech na děti měsíčně 277 eur, ročně si rodina přijde na 3 324 eur, v přepočtu 81 721 Kč.

Zhodnotíme-li systém poskytování této dávky v Rakousku, nahrává rodinám s dětmi o mnoho více než v České republice. V České republice má nárok na tuto dávku jen malé procento lidí, zatímco v Rakousku má na tuto dávku nárok každý, kdo má děti. Rakousko navíc nabízí možnost navýšení základní dávky s větším počtem dětí.

Srovnání s výší průměrné hrubé mzdy v ČR a Rakousku

Měsíčně si česká rodina na tomto přídavku přijde na částku 1 710 Kč. Porovnáme-li tuto částku s průměrnou měsíční mzdou v České republice, jedná se o 5,8 %. Stejná rakouská rodina si měsíčně přijde na částku 277 eur, porovnáme-li výši dávky s průměrnou rakouskou mzdou, bude se jednat o 7,5 %.

4.3.3 Peněžitá pomoc v mateřství/Wochengeld

Tab. 4.9 Srovnání podmínek PPM

	Česká republika	Rakousko
Povinná účast na nemocenském pojištění	ANO (min 270 dní v předchozích 2 letech)	ANO
Délka pobírání	28 týdnů 37 týdnů při porodu více dětí	12 týdnů 16 týdnů při porodu více dětí
Výše dávky	70 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den.	100 % průměrné čisté mzdy v předchozím zaměstnání

Zdroj: MPSV, Help. Gv. At, vlastní zpracování

Modelové rodině A se narodilo dítě. Matka byla do sedmého měsíce zaměstnaná, bylo ji placeno nemocenské pojištění a pobírala částku průměrné hrubé mzdy 29 504 Kč, má tedy nárok na PPM. Dávku bude pobírat 28 týdnů. Výši dávky vypočítáme zjištěním roční hrubé mzdy a vydělením 365 dny. Denní vyměřovací základ činí 970 Kč. Redukční hranice říká, že do částky 1000 Kč se započítává 100 % částky. 70 % z této částky činí 679 Kč, matce je tedy poskytován denní příspěvek ve výši 679 Kč. Měsíčně tak na dávce peněžité pomoci v mateřství matka získá 20 370 Kč. Za celou dobu pobírání této dávky matka získá 142 590 Kč.

Modelové rodině B se narodilo dítě. Matka byla také do 7 měsíce zaměstnaná, bylo ji placeno nemocenské pojištění. Matka pobírala v předchozím zaměstnání čistou mzdu, která činila 1 964 eur. Matka má tedy nárok na 100 % předchozí čisté mzdy a pobírá částku 1 964 eur měsíčně. Za celkovou dobu pobírání této dávky získá 5 892 eur, což je v přepočtu 144 855 Kč.

4.4 Zhodnocení a doporučení

Tato kapitola byla rozdělena do třech zásadních oblastí. První oblastí byla demografická situace obou zemí. Je patrná značná závislost mezi demografickou situací a rodinnou politikou, jelikož právě hlavní demografické ukazatele, jako jsou porodnost, plodnost atd. jsou a měly by být směrodatné v dalším vývoji rodinné politiky. *Stát by se měl snažit a přizpůsobovat se současné situaci, snažit se reagovat co nejvíce s předstihem a přizpůsobovat tomu své nástroje. Jelikož dochází ke stárnutí populace, měl by stát přizpůsobovat důchody tomu, aby časem nedocházelo k většímu zatížení mladých generací. Převážně v České republice je důležitá zvýšená podpora lidí v pracovním životě, aby neodcházeli v tak vysoké míře pracovat do zahraničí. V České republice může být jako demotivující považována výše minimální mzdy.*

Druhou oblastí, kterou se tato kapitola zabývala byly celkové výdaje a příjmy na celkovou sociální ochranu a na celkové výdaje na rodinnou politiku v daných zemích. Je pravdou, že HDP České republiky je mnohem nižší než v Rakousku, což se rozhodně muselo projevit i v oblasti sociální potažmo rodinné politiky. Do sociální politiky Rakousko investuje přibližně třikrát více než Česká republika. Z hlediska HDP daných zemí Rakousko investuje do sociální politiky o 11 % více než ČR. V rámci rodinné politiky Rakousko také vede. Z celkových finančních prostředků, které byly v roce 2016

vyplaceny na veškerých dávkách, Česká republika investovala do rodinné politiky 8,7 % a Rakousko 9,57 %. Tento procentuální rozdíl není nijak extrémně výrazný. Zásadním je zde tedy fakt, že v porovnání s Rakouskem, Česká republika investuje málo finančních prostředků na celkovou sociální oblast. *Řešením by tedy bylo hledání úsporných opatření v jiných oblastech, zvýšení výdajů na sociální oblast a současně mírné navýšení výdajů na rodinnou politiku.* V případě že by došlo k nastavení vhodnějších podmínek pro rodiny s dětmi v rámci rodinné politiky a současně tedy ke zvýšení výdajů na rodinnou politiku ze současných 19 % HDP, došlo by zároveň k omezení a současnému snížení sociálních dávek ostatních, jako jsou například dávky v nezaměstnanosti, dávky zdravotní péče či důchodové, což by nebylo nejvhodnější řešení. Mimochodem, důchodové dávky tvoří nejvyšší položku v České republice i v Rakousku.

Třetí a poslední oblastí, byla komparace tří společných dávek rodinné politiky, přídatku na dítě, rodičovského příspěvku a peněžitě pomoci v mateřství. Příspěvek na péči o dítě je v České republice ne příliš vyhovující. Podmínky pro jeho udělení, v podobě nastavené výše rozhodného příjmu, jsou v České republice natolik nevýhodné, že na něj dosahuje jen malé procento rodin. Dalo by se říct, že na něj dosáhnou pouze ty rodiny, kde je minimálně jeden z rodičů nezaměstnaný, nebo kde oba z rodičů pobírají mzdu ve výši pohybující se na hranici minimální mzdy. V Rakousku mají nárok na příspěvek na péči o dítě veškeré rodiny, bez ohledu na výši příjmů. Průměrná česká rodina si tak na přídatcích na péči o děti nepřilepší. *Česká republika by se v tomto případě mohla inspirovat Rakouskem, případně nastavit výši rozhodného příjmu alespoň na úroveň průměrné hrubé mzdy obou rodičů, aby na přídatky mohlo dosáhnout větší procento rodin.*

Zhodnocením rodičovského příspěvku jsme došli ke kladnějšímu závěru, než tomu bylo u příspěvku na péči o dítě. V České republice je sice délka pobírání o rok delší, to ale nehraje roli v množství finančních prostředků, které jsou vypláceny na jedno dítě. Každý stát si může nastavit svou dobu pobírání a záleží tedy pouze na rodině, jaké množství finančních prostředků chce měsíčně čerpat. Z hlediska čerpání dávky paušální, bude v porovnání s průměrnou mzdou pobírat více český občan. V předešlém výpočtu jsme však zjistili, že průměrná rakouská rodina bude čerpat dávku druhým způsobem. V tomto případě je vyplacená výše přibližně třikrát vyšší než u české rodiny, což je srovnatelné s výší průměrné hrubé mzdy v obou zemích. *Tato dávka je nastavena v obou zemích poměrně dobře.*

Zhodnocením peněžité pomoci v mateřství jsme došli k závěru, že Česká republika má podmínky nastaveny lépe převážně v délce pobírání PPM. Délka peněžité pomoci v mateřství je v České republice více než dvakrát delší, o 16 týdnů. Z tohoto důvodu na této dávce získá více český občan. Nevýhodou v České republice je složitost výpočtu a následné redukování částky. S vyšším českým platem se zvyšuje redukční hranice a výše vyplácené PPM se tedy nijak výrazně nezvyšuje, naopak v Rakousku občan získá částku totožnou s jeho předchozím platem. *Tato dávka má tedy lepší podmínky poskytování v České republice, řešením pro Rakousko je prodloužení délky pobírání PPM.*

4 Závěr

Bakalářská práce se věnovala komparaci rodinné politiky v České republice a v Rakousku. Pro srovnání s Českou republikou byl vybrán sousední stát Rakousko, který je ve srovnání s Českou republikou menší rozlohou, s menším počtem obyvatel a zároveň s vyšším HDP. Hlavním cílem této práce bylo zhodnotit, která z uvedených zemí nabízí lepší podmínky pro rodinný život s dětmi.

Práce byla rozdělena do tří kapitol.

První kapitola byla zaměřena na vysvětlení základních pojmů, které měly sloužit k rozšíření základních teoretických vědomostí ohledně rodinné politiky. Bylo vysvětleno, co rodinná politika znamená, jakým způsobem vznikla a co je jejím hlavním posláním.

Druhá kapitola byla věnována rodinné politice zvláště v České republice a v Rakousku. Zde byl popsán vývoj rodinné politiky, demografická situace daných zemí a byly zde popsány dávky v rámci finanční podpory rodin s dětmi. Úzce jsme se zde zmínili i o nepřímé finanční podpoře v podobě odpočtu z daní, které mají v rámci podpory rodin také významnou roli.

Třetí praktická část byla stěžejní, zde došlo k analýze vybraných ukazatelů rodinné politiky. Jako první byla zhodnocena demografická situace rodin. Zde jsme došli k závěru, že se obě země potýkají s podobnými problémy, které jsou typickými pro Evropu. Jako nejvýznamnější ukazatel posledních let je vysoký pokles porodnosti.

Dále byly zhodnoceny celkové příjmy a výdaje na sociální oblast a na rodinnou politiku. Zde jsme si ukázali, že Rakousko investuje do sociální oblasti mnohem více finančních prostředků, a i vzhledem k HDP Rakousko na rodinnou politiku vynakládá finančních prostředků více než Česká republika.

Jako poslední byly zhodnoceny tři vybrané rodinné dávky, které jsou společné pro ČR i Rakousko. V případě přídatku na děti je typické pro Českou republiku stanovení hranic, do které mohou občané dávku čerpat. Tento systém sice nahrává rodinám s velmi nízkými příjmy, ale rodiny s průměrným či vyšším příjmem si na těchto dávkách nepřilepší. Tento systém by se tedy dal zhodnotit jako vyrovnávací systém, snažící se vyrovnat rozdíly mezi rodinami s nižšími a vyššími příjmy. Stejný systém je nastaven také pro vyplácení porodného, které je vypláceno pouze v České republice. Naopak v Rakousku

si na dávkách přilepší každá rodina s jakýmkoliv příjmem, v některých případech naopak v případě vyššího příjmu získá na dávce rakouský občan více. Jasná nevýhoda Rakouska je délka pobírání PPM, která je v České republice více než 2x delší.

Rakouský systém však občanům nabízí i jiné výhody, které v České republice nemáme, například příspěvek na bezplatné cestování dětí, příspěvek na školní pomůcky, příspěvky pro rodiny v nouzové situaci, příspěvky na každé třetí a další dítě a rozsáhlejší systém odpočtů na daních. Naopak Česká republika některé dávky jako například příspěvek na školní pomůcky a na dopravu postupně zrušila.

Zhodnotíme-li celkovou rodinnou politiku v obou zemích, životní úroveň lidí a rodin je v Rakousku vyšší. Výrazně Českou republiku převyšují v HDP, celkových výdajích na sociální dávky i na dávky rodinné politiky. V rámci vybraných rodinných dávek jsme shledali několik rozdílů převážně ve způsobu výpočtu dávek. Pro Českou republiku je typické testování dávek z hlediska příjmů, pro udělení některých dávek je podstatná výše platu, u Rakouska je tomu naopak. Nejvíce rozdílnými jsou přídavky na děti a porodné, které v České republice slouží jen rodinám s nízkými příjmy. Hlavní nevýhodou Rakouska je krátká doba nároku na peněžitou pomoc v mateřství. V Rakousku se však lidem nabízí rozsáhlejší systém dávek podporujících děti, jako jsou příspěvky na školní docházku, učebnice, dávky na cestování a jiné, proto mají občané Rakouska z hlediska přímé finanční podpory pro založení rodiny lepší podmínky.

Tato práce byla zaměřena pouze na přímou finanční podporu, významnou roli hrají v České republice a Rakousku také odpočty na dani. Ty jsou však kapitolou samou pro sebe a nebyly hlavním tématem této bakalářské práce. Tvoří však také významnou část podpory rodin v Rakousku i České republice.

Seznam použité literatury

Odborné knihy

BURCIN, Boris, Ludmila FIALOVÁ a Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ A KOL. *Demografická situace České republiky: Proměny kontextu 1993-2008*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7419-024-7.

DURDISOVÁ A KOL., Jaroslava. *Sociální politika v ekonomické praxi*. Praha: Oeconomica, 2005. ISBN 80-245-0850-8.

KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4

KREBS A KOL., Vojtěch. *KREBS, V. a kol. Sociální politika*. 3. vyd. Praha: ASPI, 2007. 504 s. 3. vydání. Praha: Aspi, 2007. ISBN 978-807357-276-1

MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3630-3.

MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2010. ISBN 978-80-7330-183-5.

SMUTEK, Martin. *Modely rodinných politik a teorie implementace ve veřejné politice*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-573-8.

Elektronické zdroje

Babyweb: *Rodičovská 2018 [online]*. 2018 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <https://www.babyweb.cz/rodicovska-2018-vsechny-zmeny-jasne-prehledne>

Bundeskanzleramt: *Finanzielle Unterstutzungen [online]*. [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <https://www.bmfj.gv.at/familie/finanzielleunterstuetzungen/familienbeihilfe0/familienbeihilfenbetraege.html>

Co je rodinná politika a proč ji uplatňovat. *Vliski [online]. 19.12.2014 [cit. 2018-01-24].*
Dostupné z: <http://www.vliski.cz/spolky-sdruzeni/co-je-rodinna-politika-proc-ji-uplatnovat>.

Česká správa sociálního zabezpečení: *Peněžitá pomoc v mateřství [online]. 2017 [cit. 2018-03-31].* Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/penezita-pomoc-v-materstvi.htm>

Demografie: *Základní ukazatele [online]. [cit. 2018-04-11].* Dostupné z: <http://www.demografie.info/?cz-porodnostukazatele>

Der Katolische Familienverband Österreichs: *Familienpolitik in Österreich [online]. 2018 [cit. 2018-03-31].* Dostupné z: <https://www.familie.at/site/oesterreich/familienpolitik/familienpolitik>

Der Katolische Familienverband Österreichs: *Familienlastenausgleichsfonds [online]. 2018 [cit. 2018-03-31].* Dostupné z: <https://www.familie.at/site/oesterreich/familienpolitik/familienpolitik>

Eltern-forum.at: *Staatliche Unterstützung für Familien in Österreich [online]. 2017 [cit. 2018-03-31].* Dostupné z: <https://www.eltern-forum.at/ratgeber-news/staatl-unterstutzung-fur-familien-in-osterreich-welche-finanziellen-forderungen-gibt-es>

Eurostat: *Celkové výdaje na sociální podporu [online]. [cit. 2018-04-19].* Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tps00098>

Finanz.at: *Anspruch auf Mindestsicherung [online]. [cit. 2018-04-12].* Dostupné z: <https://www.finanz.at/steuern/mindestsicherung/>

Finance.cz: *Průměrná mzda se blíží 30 000 Kč [online]. 2017 [cit. 2018-04-12].* Dostupné z: <https://www.finance.cz/489646-nejvyssi-prumerna-mzda/>

Help.gv.at: *Kinderbetreuungsgeld – Geburten ab 1. März 2017 [online]. [cit. 2018-03-31].* Dostupné z: <https://www.help.gv.at/Portal.Node/hlpd/public/content/8/Seite.080600.html>

Kleine Zeitung: *So fördert Österreich seine Familien [online]*. 2018 [cit. 2018-03-31].

Dostupné z: http://www.kleinezeitung.at/politik/innenpolitik/5350223/Familienpolitik_So-foerdert-Oesterreich-seine-Familien

Kurzy cz: *Kurzovní listek [online]*. 2018 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z:

<https://www.kurzy.cz/kurzy-men/kurzovni-listek/unicredit-bank/>

Lohnspiegel.org/Österreich: *Mutterschaft und Arbeit [online]*. 2018 [cit. 2018-03-31].

Dostupné z: <https://lohnspiegel.org/osterreich/home/arbeitsrecht/mutterschaft-und-arbeit>

MPSV: *Existenční minimum [online]*. [cit. 2018-04-30]. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/cs/11852>

MPSV: *Národní zpráva o rodině [online]*. 2004 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf

MPSV: *Prorodinný balíček [online]*. 2008 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/files/clanky/5896/19112008.pdf>

MPSV: *Státní sociální podpora [online]*. 2016 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z:

<https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/porodne>

MPSV: *Příspěvek na bydlení [online]*. 2018 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z:

https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite

Rodinná politika. *Portál pro sociální oblast města Prahy [online]*. Praha, 2011 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z:

http://socialni.praha.eu/jnp/cz/nejcasteji_kladene_otazky/rodinna_politika/index.xhtml

Statistik Austria: *Demographische Indikatoren [online]*. 2018 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z:

https://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/demographische_indikatoren/index.html

TICHÁ, Michaela. *Komparace rodinné politiky V České republice a ve Švédsku [online]*.

Ostrava, 2011 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z:

file:///C:/Users/lucyl/Desktop/Bakalarska%20prace%201.pdf. Bakalářská práce. Vysoká škola báňská, ekonomická fakulta.

ZÁMEČNÍK, Petr. *Náklady na bydlení rostou pomaleji než ostatní ceny. Naše peníze [online]. 2017 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z: <https://www.nasepenize.cz/naklady-na-bydleni-rostou-pomaleji-nez-ostatni-ceny-306572>*

Zákony pro lidi: *Zákon č. 200/2017 Sb. [online]. 2017 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-200#cast1>*

Seznam zkratek

AU-Rakousko

BMFV-Bundesministerium für finanzen

ČR-Česká republika

ČSÚ-český statistický úřad

ČSSZ-česká správa sociálního zabezpečení

FLAF-familienlastenausgleichsfonds (vyrovnávací fond rodinných nákladů)

HDP-hrubý domácí produkt

MPSV-ministerstvo práce a sociálních věcí

OECD-organizace pro hospodářskou spolupráci

PPM-peněžitá pomoc v mateřství

RP-rodinná politika

Prohlášení o využití výsledků diplomové (bakalářské) práce

Prohlašuji, že

- jsem byl(a) seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou (bakalářskou) práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová (bakalářská) práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové (bakalářské) práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou (bakalářskou) práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 11.5.2018

Lucie Lenhárdová

jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

1 HDP v běžných cenách

2 Celkové výdaje na dávky státní sociální podpory od roku 2010

Příloha č.1 HDP v běžných cenách v časové ose od roku 2011

Česká republika	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Celkové HDP (v mil. eur)	156718	164041	161435	157742	156660	168473	176564	192016
HDP na ob.	14900	15600	15400	15000	14900	16000	16700	18100
Rakousko	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Celkové HDP (v mil. eur)	295896	310129	318653	323910	333063	344493	353296	369217
HDP na ob.	35400	37000	37800	38200	39000	39900	40400	42000

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Příloha č.2 Celkové výdaje na dávky státní sociální podpory v ČR (v mil. Kč)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Přídavek na dítě	3862	3498	3332	3329	3207	3057	2817
Příspěvek na bydlení	3521	4641	5732	7403	8844	9161	9261
Rodičovský příspěvek	27722	25709	24950	24336	22913	22480	22625
Porodné	1565	292	144	148	143	256	246
Pohřebné	16	15	15	14	13	14	13
Dávky pěstounské péče	1005	1073	1236	2052	2383	2665	2832